Das Buch der Elegieen

metrisch übersetzt

und

mit einem hebräischen Commentar,

Sichron Jehuda

genannt,

versehen

von

Dr. Hermann Tietz.

Schrimm, 1881.

Im Selbstverlage des Verfassers.

Druck von B. L. Monasch & Co. in Krotoschin.

מגלת איכה

עם תרגום אשכנזי בארח שיר

ועם פירוש המלות והענין

מכנה בשם

זכרון יהודה

מאת

הקטן צבי בלא״א הרב הגדול והחריף הצדיק והישר

מוהר״ר יחזקאל טיעטץ זצ״ל.

שרימם
בשנת תרמ״א לפ״ק.

בהוצאות המוציא לאור ובדפוס של ר׳ דוב ב. ל. מאנאש ושותפו
בעיר קראטאשין.

העולת בית אל לעמוד על משמרת הקדש. ואהה לקח ד׳ אותו מעל ראשי זה יותר מעשרים וחמש שנה, בעודנו באבו נקטף כי בהיותו כבן עשרים ושתים שנה נאסף בש״ט אל אבותיו ובהיות כי מדי דברי בו זכר אזכרנו עוד על כן עמלתי לכתוב הפירוש הזה לשמו ולזכרו בג״ע תהיה מנוחתו!

ועתה אודה את ד׳ בכל לבב אשר הגדיל חסדו וטובו עמדי ויהי לי בעזרי להשלים את מחברתי הזאת ואליו ית״ש אפרש כפי כי ישלח עזרו ממרומיו ומקדשו יסעדני, ככלות כחי אל יעזבני ונפלאות מתורתו יראני אמן!

שרימם, ט״ו שבט תרמ״א לפ״ק.

המחבר.

Einleitung und Vorwort.

Die elegische Lyrik der Hebräer findet in den Liedern Jeremiä den unmittelbarsten und beredtesten Ausdruck ihres tiefen Schmerzes ob der Eroberung und Zerstörung Jerusalems, der Verbrennung des Tempels und der Wegführung des jüdischen Volkes in das babylonische Exil. Sie bilden das monumentale Denkmal, welches von berufener Hand den Trümmern des jüdischen Reiches gesetzt ward und das dazu geeignet ist, die kommenden Geschlechter Israels an deren einstmalige nationale Selbstständigkeit und Bedeutung zu erinnern, sowie dieselben daran zu mahnen, daß nur durch den religiös-sittlichen Verfall ihrer Vorfahren das Unglück über diese hereinbrach, zugleich aber auch die Seele der Nation mit der belebenden Hoffnung zu erfüllen, daß einst wieder bessere und glücklichere Tage für sie kommen würden, wenn sie innerlich erstarkt zu der ehemals bewährten Gesetzestreue und früheren Sittenreinheit zurückgekehrt sein werden. Dieses Buch der Elegieen, welches entweder nach dem Anfangsworte: „Echa" oder nach seinem Inhalte: „Kinoth" genannt wird, besteht aus fünf Gesängen, welche von höherer Inspiration eingegeben, eine Fülle erhabener Weisheit, sittlicher Belehrung und inniger Religiosität enthalten und in hochpoetischer Sprache

abgefaßt sind. In den vier ersten Gesängen sind die Verse alphabetisch geordnet; so zwar, daß in der ersten, zweiten und vierten je ein Vers mit je einem der Buchstaben des Alphabets und in der dritten je drei Verse mit je einem beginnen, jedoch mit der Maaßgabe, daß, während in dem ersten Kapitel wie bei uns der Buchstabe „Pe“ auf den Buchstaben „Ajin“ folgt, dies in den übrigen drei Kapiteln umgekehrt der Fall ist. Der Grund der alphabetischen Ordnung der Verse dürfte unter Anderem darin liegen, daß die letzteren hierdurch, sich besser zum Memoriren eignen! Denn zweifelsohne waren derartige kernige Hochsprüche dazu bestimmt, im Munde des Volkes fortzuleben. In dem fünften Kapitel unterbleibt zwar die alphabetische Reihenfolge der Verse, doch entspricht die Zahl der letzteren derjenigen der Buchstaben des Alphabets, nur daß hinter dem zweiundzwanzigsten Verse der ihm unmittelbar vorangehende Vers noch einmal wiederholt wird. Dies geschieht deshalb, damit der Schlußeffekt des Buches nicht ein das Gemüth des Lesers betrübender und niederdrückender, sondern vielmehr aufrichtender und erhebender sei. Aehnlich und aus demselben Grunde ist dies auch am Schlusse der Bücher: „Jesaia, der zwölf kleineren Propheten und Kohelet“ der Fall. Auch der Talmud beobachtet diesen Modus. So schließt z. B. der die Trauergesetze behandelnde dritte Abschnitt des Traktats Moëd katan mit der Trostverheißung:

„Der Tod hat nun zum letzten Male verschlungen und Gott trocknet die Thränen von jedem Angesichte u. s. w.“ (Jesaias 28. 8.)

Was den Verfasser des Buches der Elegieen anbelangt, so bezeichnet unsere heilige Tradition als solchen den Propheten Jeremias, welcher dasselbe dem Schreiber Baruch, dem Sohne

Nerijas, in die Feder diktirte. Diese constatirt nämlich, daß unter den Worten, welche Jeremias im vierten Regierungsjahre des Königs Jehojakim auf göttliches Geheiß niederschreiben sollte (siehe Jer. 36, 1,2.), diejenigen des ersten Kapitels des Buches Echa zu verstehen seien. Nachdem der König in seiner Gottvergessenheit die Bücherrolle, auf welcher diese Worte standen, verbrannt hatte (ibid. v. 23), erhielt Jeremias zum zweiten Male von Gott den Auftrag, eine Rolle zu nehmen und alle die Worte, die auf der ersten gestanden, wieder niederzuschreiben. Jeremias that dieses und fügte diesen Worten noch viele andere dergleichen hinzu (ibid. v. 28 und v. 32). Unter diesen letzteren sind nun die vier auf die erste Elegie folgenden Kapitel zu verstehen. Hierbei können wir auch des möglichen Grundes erwähnen, weshalb, wie bereits gesagt, in dem zweiten bis vierten Kapitel (incl.) der Buchstabe „Pe" dem Buchstaben „Ajin" als Anfangsbuchstabe des betreffenden Verses vorangeht. Dies geschieht vielleicht deshalb, damit hierdurch zugleich angedeutet werde, daß, wenn auch diese Worte von Jeremia hinzugefügt wurden, sie nicht etwa von ihm selbst erdacht, sondern ihm ebenfalls von höherer Inspiration gleich denen der ersten Elegie eingegeben wurden und daß er auch in diesen das mit dem Munde „Pe" gesprochen, was er mit dem leiblichen Auge „Ajin" noch nicht gesehen. Sollte die Frage aufgeworfen werden, warum das Buch Echa, da es ja von Jeremia verfaßt sein soll, nicht mit in die Sammlung der prophetischen, sondern in die der hagiographischen Bücher aufgenommen wurde, so diene zur Antwort, daß ein Prophet zugleich auch wohl Hagiographist sein könne, nur daß er, wenn er als ersterer erscheint, der Gottheit noch viel näher stehe,

als da er nur als letzterer auftritt. Die Richtigkeit der Auffassung unserer Weisen in Betreff des Verfassers steht unzweifelhaft fest! War doch Jeremias der Augenzeuge aller der schmerzlichen nationalen Schicksale und nur ein solcher vermochte es, die schrecklichen Zustände bei und nach der Zerstörung Jerusalems mit einer so hinreißenden Beredtsamkeit, einer so überwältigenden Gedankenfülle und in einer so tiefergreifenden Weise zu schilderu. Auch genügt ein Blick auf die Eigenart der Diktion und Anschauung, der Constructionen und Wortfügungen u. s. w., um sofort Jeremias als den Verfasser des Buches der Elegieen zu erkennen!

Was den Inhalt der Elegieen anbetrifft, so dürfte sich derselbe, worauf schon der Biurist A. Wolfsohn s. A. in seiner in hebräischer Sprache abgefaßten kurzen Einleitung zu dem Buche Echa aufmerksam macht, nicht auf die Zustände und Begebenheiten einer und derselben Zeit, sondern verschiedener Zeitabschnitte beziehen. Denn wie uns aus den historischen Berichten der Bibel bekannt ist, erfolgte die Wegführung der Juden in das babylonische Exil nicht auf einmal, sondern nach und nach. Darnach dürfte sich die erste Elegie auf die Zeit der Könige Jehojakim und Jehojachin beziehen, denn unter diesen plünderten die Chaldäer die heiligen Tempelgeräthe und brachten sie nach Babylon, wie es Daniel 1,2 heißt: „Und der Herr gab in seine Hand (Nebukadnezars) den Jehojakim, König von Juda und einen Theil der Geräthe des Gotteshauses“ und wie es Könige II 24,12 ff. heißt: „Da nahm der König von Babylon ihn (Jehojachin) gefangen u. s. w. und er ließ herausbringen von dort alle Schätze vom Hause des Herrn und die Schätze des Königshauses!“ Daher ruft auch der Sänger

in dieser Elegie die Worte aus: „Seine Hände breitete der Feind über alle unsere Kostbarkeiten aus u. s. w.“ Unter den Völkern, über deren gesetzwidriges Erscheinen im Tempel der Prophet im ersten Kapitel des Buches sich so bitter beklagt, sind die Ammoniter und Moabiter zu verstehen, worauf schon der Wortlaut mit seiner Anspielung auf Deutr. 23,4. hindeutet, von denen wir aus Kön. II, 24,2 wissen, daß sie im Verein mit anderen Völkern den König Johojakim hart bedrängten. Sicher ist auch die Annahme, daß Nebukadnezar bei seinem Erscheinen in Jerusalem ein großes Gemetzel unter den Bewohnern anrichtete, denn das „vae victis“ findet ganz besonders auf das Alterthum seine Anwendung und das Verfahren des babylonischen Eroberers wird wohl schwerlich eine Ausnahme von der Regel gebildet haben; daher findet sich in dieser ersten Elegie eine schmerzliche Bezugnahme auf das erbarmungslose Hinmorden der jüdischen Bevölkerung! Die zweite Elegie scheint sich auf den Zeitraum der zwei Jahre zu beziehen, während welcher Jerusalem belagert und nach welcher diese heilige Stadt erobert und der König Zidkijahu gefangen genommen wurde. Während derselben wüthete die Hungersnoth zweifelsohne am gräßlichsten in der Stadt, auf welche sich auch die schmerzlichen Ausrufe des Elegisten beziehen: „Zu ihren Müttern sprechen sie (die Kinder): Wo ist Brod und Wein? Hebe deine Hände zu ihm empor um des Lebens deiner Kinder willen, die vor Hunger verschmachten an allen Ecken der Straßen. Sollten Mütter ihre eigne Leibesfrucht verzehren?“ u. s. w. In der Zeit, auf welche sich die beiden ersten Elegieen beziehen, war der Tempel noch nicht niedergebrannt; daher es auch erklärlich ist, warum in denselben

mit keiner Silbe dieses schwere Nationalunglück erwähnt wird. Die dritte Elegie ist gleisam ein Resumé aller der Leiden, sowohl derer, welche Israel im eigenen Lande durchmachte, als auch derjenigen, welche seiner in fremden Ländern warteten und bringt die allgemeine trübselige und verzweifelte Gemüthsverfassung zum Ausdruck, in welche das Volk ob seines unsäglichen Unglückes verfallen war. Gleichwohl erfüllt sie die Nation auch mit der Trostverheißung, daß die Hilfe des Herrn früher oder später eintreffen werde und enthält am Schlusse das Gebet, daß Gott die Unbilden, welche Israel zu erleiden hat, strengstens an den Uebelthätern ahnden möge! Diese dritte Elegie ist, was die dichterische Vollendung betrifft, die vorzüglichste unter den Elegieen, denn in ihr offenbart sich die höchste Meisterschaft der hochpoetischen Rede! Insbesondere sind diejenigen Verse, welche uns weise Ergebung in unser Geschick, unbedingtes Gottvertrauen und unerschütterliche Glaubensstärke an's Herz legen, von überwältigender Wirkung auf das Gemüth des Lesers! Die vierte Elegie bezieht sich vermuthlich auf die Zeit, in welcher der babylonische Heerführer Nebusradan nach Jerusalem kam, um die letzten Volksreste zu vertilgen. Daher heißt es in derselben: „Der Ewige hat seinen ganzen Zorn ausgelassen über Zion und ein Feuer angezündet, das Alles bis auf den Grund verzehret! Deine Schuld ist gesühnt, Tochter Zions, nicht wird man dich fürder in's Elend treiben!“ Der letztere Ausruf bezieht sich offenbar auf den Umstand, daß das Exil bereits in jener Zeit seinen völligen Abschluß erhalten hatte. Die fünfte Elegie scheint für die kommenden Geschlechter geschrieben zu sein, um sie zu vermögen, von Zeit zu Zeit tiefergriffen auf ihre glorreiche Vergangenheit zu-

rückzublicken, sie mit der ruhm- und freudlosen Gegenwart zu vergleichen, aber doch auch mit vertrauensvollem Blick in die Zukunft nach überstandener Läuterung die Erlösung zu erhoffen!

Unsere Annahme von der Verschiedenheit der Zeiträume, auf welche sich die Elegieen beziehen, steht in keinem Widerspruche mit derjenigen unserer Weisen — die wir ja auch als die einzig richtige ansehen — welche die Entstehung derselben in die Zeit des Königs Jehojakim versetzen! Denn wie wir bereits erwähnten, durchweht nicht nur die erste, sondern auch alle vier übrigen Elegieen ein höherer Geist, vermöge dessen der Verfasser die in ihnen verkündeten Ereignisse mit tiefem Verständniß der Gegenwart und lichtem Blick in die Zukunft vorherzusagen vermochte! Das bisher Gesagte dürfte für das allgemeine Verständniß des Buches der Elegieen ausreichen!

Was den Commentar betrifft, so habe ich mich über denselben in dem voranstehenden hebräischen Vorwort zur Genüge ausgesprochen!

Die Uebersetzung anlangend war es, wie in meinem Werkchen: „Das Hohelied, metrisch übersetzt und mit Anmerkungen nach dem Midrasch versehen“ mein eifrigstes Bestreben, eine möglichst sinn- und wo es anging wortgemäße, zugleich aber auch metrische und in Reime gefaßte Uebertragung des Buches der Elegieen zu versuchen, welche sich an den Geist des Originals engstens anschließend, denselben in möglichster Treue wiedergebe! Selbstverständlich ist dieselbe den Erklärungen des Commentars thunlichst conform bearbeitet. An den Stellen, an denen verschiedene Erläuterungen eines Wortes oder eines Satzes gegeben sind, wird in der Uebersetzung irgend eine derselben berücksichtigt, gleichviel ob sie in dem

Commentar den anderen voransteht oder nicht. Was die Versfüße anbetrifft, so sind dieselben durchweg Trochäen. Das Gleichmaß der Verse jedoch habe ich nicht innehalten können, weil es mir unangemessen erschien, die Form auf Kosten des Inhalts zu glätten! Dahingegen habe ich eine Conformität der zu einer jeden Elegie gehörenden Strophen in Bezug auf die Zahl der Verse strengstens beobachtet, was mir, wie jeder einsichtsvolle Leser gern glauben wird, nicht wenig Mühe kostete. Da ein ähnlicher Versuch meines Wissens gerade zu diesem Buche noch nicht gemacht worden ist, so leite ich aus diesem Umstande mit eine Berechtigung für die hier dargebotene Arbeit her! Indem ich dieselbe hiermit der Oeffentlichkeit übergebe, wünsche ich, daß sie sich bei allen Kennern und Gönnern der hebräischen Literatur derjenigen willigen Anerkennung und freundlichen Aufnahme zu erfreuen haben möge, welche mit der Liebe und dem Fleiße, wie sie angefertigt worden, im harmonischen Einklange stehen.

Schrimm, 16. Schewat 5641. / 16. Januar 1881.

Der Verfasser.

מגילת איכה א׳.

א אֵיכָה ׀ יָשְׁבָה בָדָד הָעִיר רַבָּתִי עָם הָיְתָה כְּאַלְמָנָה
רַבָּתִי בַגּוֹיִם שָׂרָתִי בַּמְּדִינוֹת הָיְתָה לָמַס׃

זכרון יהודה.

פירוש המלות.

(א) איכה. כמו איך בתוספות ה״א: בדד. תאר הפעל ולכן איננו נופל תחת שנוי הנטיה והוא נתאר תכונת הפעולה ביחידות והפרד מהחברה: רבתי שרתי. היודי״ן נוספות והנגינה בהן מלעיל להבדיל בין היוד הנוספת ובין יוד סימן המדבר כמו אהבתי לדוש (הושע י׳ י״א) ועמדה מלת גנבתי יום (בראשית ל״א ל״ט) מלרע בעבור השתנות הבי״ת ואלו היתה היוד לכנוי היה לו לומר גנבתי בקמץ הבית: רבתי בעם. ענין רבוי: רבתי בגוים. ענין גדולה ומעלה:

פירוש הענין.

(א) איכה. שלשה נתנבאו בלשון איכה משה ישעיה וירמיה משה אמר איכה אשא לבדי ישעיה אמר איכה היתה לזונה ירמיה אמר איכה ישבה בדד א״ר לוי משל למטרונה שהיו לה שלשה שושבינין אחד ראה אותה בשלותה ואחד ראה אותה בפחזותה ואחד ראה אותה בניוולה כך משה ראה את ישראל בכבודם ובשלותם ואמר איכה אשא לבדי טרחכם ישעיה ראה אותם בפחזותם ואמר איכה היתה לזונה ירמיה ראה אותם בניוולם ואמר איכה ישבה: העיר רבתי עם. כלומר העיר ירושלים שהיתה מרובה כ״כ באוכלסין איכה ישבה עתה בדד מאין יושב: היתה כאלמנה. אלמנה אין כתיב כאן אלא כאלמנה כאשה שהלך בעלה למדינת הים ודעתו לחזור אליה: רבתי בגוים. והלא כבר נאמר רבתי בעם ומה תלמוד לומר רבתי בגוים אלא רבתי בדעות כלומר אעפ״י שהיתה רבתי בדעות לא הועילה לה זאת להשגב מאויביה: שרתי במדינות. כלומר ארץ ישראל שהיתה מקודם שרה במדינות והיו א״ה נותנים לה מס ועכשיו נהפכה שררותה לעבדות עד שצריכה היא ליתן מס לגוים:

I. Elegie.

1.

Wie vereinsamt liegt die Stadt
Die dereinst so menschenreiche,
Sie ist einer Wittwe nunmehr gleich!
Einst die Fürstin aller Völkerreiche,
Einst die Herrin aller Länderthrone,
Wird sie jetzt erdrückt vom Frohne!

ב בָּכוֹ תִבְכֶּה בַּלַּיְלָה וְדִמְעָתָהּ עַל לֶחֱיָהּ אֵין־לָהּ מְנַחֵם
מִכָּל־אֹהֲבֶיהָ כָּל־רֵעֶיהָ בָּגְדוּ בָהּ הָיוּ לָהּ לְאֹיְבִים׃
ג גָּלְתָה יְהוּדָה מֵעֹנִי וּמֵרֹב עֲבֹדָה הִיא יָשְׁבָה בַגּוֹיִם
לֹא מָצְאָה מָנוֹחַ כָּל־רֹדְפֶיהָ הִשִּׂיגוּהָ בֵּין הַמְּצָרִים׃
ד דַּרְכֵי צִיּוֹן אֲבֵלוֹת מִבְּלִי בָּאֵי מוֹעֵד כָּל־שְׁעָרֶיהָ
שׁוֹמֵמִין כֹּהֲנֶיהָ נֶאֱנָחִים בְּתוּלֹתֶיהָ נּוּגוֹת וְהִיא מַר־לָהּ׃

זכרון יהודה.

פירוש המלות.

(ב) בכו. יא"ו במקום ה"א והוא מקור ואותיות אהוי מתחלפות כמו הסכלת עשו (בראשית ל"א כ"ח): בגדו. ענינו כזב באמונת רעים וקשורו בבי"ת:

ג) גלתה יהודה. זכר ונקבה כישראל ומצרים או חסרה מלת בת וחכז"ל אמרו כיון שגלו תשש כוחן כנקבה: מעני ומרב. מ"ם מעני ומרב הם מ"ם הסבה כמו מחמס אחיך (עובדיה א' י'): המצרים שרשו מצר וענינו גבול או גדר וכן בדכז"ל אילן הסמוך למצר, דינא דבר מצרא וכן אמר הארמי בין תחומיא:

(ד) נוגות. שרשו יגה והוא בינוני כפעל ושורק

פירוש הענין.

(ב) בלילה. למה בלילה לפי שאין קול הולך ומתגבר ביום כמו בלילה וכשישמע אז קול בוכה גם השומע בוכה עמו: על לחיה. מתוך שהוא בוכה תמיד אי נמי מפני גובה לבבה ותקפה אינה מתגוללת בשוקים וברחובות לעיני כל רואיה אך במסתרים תבכה נפשה ואעפ"כ דמעתה על לחיה והכל יודעים מר נפשה: בגדו בה. אמר על האומות הקרובות אליה הנראים כאוהבים כמו עמון ומואב ופלשתים ומצרים ובגדו בה בראותם צרתה ועמדם מנגד:

(ג) מעני. מחמת עוני: ומרב עבודה. שהכבידו עליהם הכשדים ולא יכלו לסבלה: היא ישבה בגוים. הכונה יהודה בקשה לנוח בין הגוים אבל לא באה אל מקום המנוחה כי כבר השיגוה אויביה על הגבול טרם יכלה לבא לארץ הגוים:

(ד) דרכי ציון אבלות. ציון היתה אבלה ובוכה על הישראלים ועל הלוים ועל הכהנים

2.

Heftig weinet sie in stiller Nacht;
Ihre Wange netzen heiße Zahren!
Niemand aus der Freunde Zahl
Will ihr Zuspruch, Trost gewähren!
Alle die Genossen treulos sie behandeln,
Ja, in Feinde sie sich ihr verwandeln.

3.

Juda zieht hinweg aus seinem Lande
Von dem Elende bedrängt und von der Bürd',
Gern schon wollt' es unter Heiden wohnen
Doch zu Theil ihm keine Ruhe wird!
Die Verfolger sonder Rast und Weilen,
An der Grenze hastig es ereilen!

4.

Zions Straßen haben Trauer angelegt,
Weil zum Feste Niemand wallet!
Ihre Thore sind verödet, und vom Seufzen
Ihrer Priester dumpf sie wiederhallet.
Ihre Jungfrau'n sind von Kümmerniß erfüllt,
Ihre Seele sich in bitt'res Leid nur hüllt!

ה הָיוּ צָרֶיהָ לְרֹאשׁ אֹיְבֶיהָ שָׁלוּ כִּי־יְהוָה הוֹגָהּ עַל־רֹב־פְּשָׁעֶיהָ עוֹלָלֶיהָ הָלְכוּ שְׁבִי לִפְנֵי צָר׃
ו וַיֵּצֵא מִן־בַּת־צִיּוֹן כָּל־הֲדָרָהּ הָיוּ שָׂרֶיהָ כְּאַיָּלִים לֹא־מָצְאוּ מִרְעֶה וַיֵּלְכוּ בְלֹא־כֹחַ לִפְנֵי רוֹדֵף׃

מבת קרי.

זכרון יהודה.

פירוש המלות.

מקום חולם ועניינו יגון וכן כי ד׳ הוגה: שוממין בנו״ן מקום מ״ם הרבים והוא תאר או בינוני מבנין קי״ל והמ״ס בצרי:

(ה) שלו. עניינו מנוחה ושקט והוא מגזרת שלוה: הוגה הפעיל מגזרת יגה עם כנוי נקבה: שבי. בחסרון בי״ת כמו הנמצא בית ה׳ (מלכים ב׳ י״ח ט״ו):

(ו) כאילים לא מצאו. כמו אשר לא מצאו וכן כמים לים מכסים (ישעיה י״א ט׳):

פירוש הענין.

וז״ש מבלי באי מועד דהיינו הישראלים עולי רגלים: שעריה שוממין. דהיינו הלוים שהם היו השוערים: וכהניה נאנחים. מפני שחדלו מתנותיהם: בתולתיה נוגות. כי אין דורש ואין מבקש אותן: והיא מר לה. ציון כשתסתכל בצרת נפשה יימר לה מאד:

(ה) היו צריה. כל אחד לראש וכן בנות צעדה עלי שור (בראשית מ״ט כ״ב) כל אחת ואחת: אויביה שלו. אויביה הם בשלוה והיא לבדה בתוגה ועולליה שאין להם עון כלל נשבו ברב פשעיה אי נמי היו צריה לראש אלה הכשדים ואעפ״כ אויביהם היושבים סביב לה שלו ולא באו הכשדים עליהם לכבשם וכל זאת היתה להם מאת ד׳ להרבות ביגונם על רב פשעיהם:

(ו) ויצא וכו׳. אמר חכז״ל שכשגלו תינוקות של בית רבן גלתה שכינה מה שלא היה בגלות סנהדרין ומשמרות ופשוטו על הכהנים והזקנים והחכמים: כאילים וכו׳. מה האילים הללו בשעת שרב הופכין פניהם אלו תחת אלו כך גדולי ישראל היו רואין דבר עבירה והופכין פניהם ממנו אמר להם הקב״ה תבא שעה ואני עושה לכם כן: וילכו. ומפני הרעב הולכים האילים בלא כח לפני צייד הרודפם אי נמי וילכו מוסב על השרים:

5.

Ihre Widersacher haben sich emporgeschwungen,
Im Zenith des Glücks die Feinde sich befinden,
Von dem Ew'gen kommt ihr diese Kränkung
Ob der Menge ihrer schweren Sünden!
Ihre unschuldsvollen Kinder zieh'n von dannen,
Als Gefang'ne weggeführet von Tyrannen!

6.

Alle Schönheit ist dahin geschwunden,
Die die Tochter Zion einst gezieret
Ihre Fürsten gleichen hungr'gen Rehen,
Die zu keiner Weide eine Spur geführet!
Und so flieh'n sie ganz geschwächt, entkräftet
Vor dem, der an ihre Fers' sich heftet!

ז זָכְרָה יְרוּשָׁלַםִ יְמֵי עָנְיָהּ וּמְרוּדֶיהָ כֹּל מַחֲמֻדֶיהָ אֲשֶׁר
הָיוּ מִימֵי קֶדֶם בִּנְפֹל עַמָּהּ בְּיַד צָר וְאֵין עוֹזֵר לָהּ רָאוּהָ
צָרִים שָׂחֲקוּ עַל־מִשְׁבַּתֶּהָ׃
ח חֵטְא חָטְאָה יְרוּשָׁלַםִ עַל־כֵּן לְנִידָה הָיָתָה כָּל־
מְכַבְּדֶיהָ הִזִּילוּהָ כִּי־רָאוּ עֶרְוָתָהּ גַּם־הִיא נֶאֶנְחָה וַתָּשָׁב
אָחוֹר׃

זכרון יהודה.

פירוש המלות.

(ז) ימי עניה: חסר בי״ת ורבים כמוהו: ומרודיה. שרשו רוד ועניינו לשון צער או טלטול כמו אריד בשיחי (תהלים נ״ה ג׳): משבתיה. שרשו שבת ועניינו שביתה ובטול:

פירוש הענין.

(ז) זכרה ירושלם. אמרו חכז״ל כד יתופה ברא מדכר שליתא דביתיה דאבויי פירושו הבן כשהולך יחף בערים ובחוסר כל הוא זוכר את השלוה ואת הטובה שהיתה לו בבית אביו בתחלה וקודם זה לא הרגיש בטובתו כן ירושלם בימי עניה היא זכרה המחמדים והטובות שהיו לה מקודם: בנפל עמה. רבנן דהתם אמרין כפל תורא סגין טבחוי ורבנן דהכא אמרין כפל תורא תאדדן סכינוהי: שחקו על משבתיה. על בטול תפארתה אי נמי כמו שאחכז״ל על שבתותיה דבר אחר על שמטותיה:

(ח) לנידה. כמו לנדה והנח מקים דגש והעד שמאתה בשוליה או עניינו גולה מלשון נע ונד: הזילוה. שרשו זול יהדגש בזי״ן תחת הנח כי הראוי הזילוה בגרי הה״א. נאנחה. עבר מנפעל לבן הנו״ן שואית אבל נאנחה (לקמן כ״א) הוא בינוני מב״כ לכן הנו״ן קמוצה: אחור. היא תאר הפעל המחבר אל אחד הפעלים שוב סוג זור סבב ועניינו אחרית:

(ח) חטא חטאה ירושלם. אומות העולם אעפ״י שחוטאין אינו כלום אבל ישראל חוטאין ונלקין: ראו ערותה. על אשר חטאה בפרהסיא: ותשב אחור. כפשה מתאוה לשוב ממעשיה הרעים אי נמי נכלמה ממעשיה הרעים יתשב אחור מפני בושת פניה:

7.

In den unheilvoll bewegten Tagen
Denkt Jerusalem an alle Herrlichkeit,
Welche einst in ihrer Mitte wohnte!
— Jetzt dem Feind verfallen Niemand Hilf' ihr beut! —
Widersacher seh'n, wie tief sie ist gefallen,
Doch des Spottes Stimmen nur erschallen!

8.

Schwer gesündigt hat Jerusalem,
Drum der Abgesonderten sie gleicht!
Jeglicher, der sonst gar hoch sie ehrte,
Schätzt sie jetzt gering und leicht;
Denn auf ihrer Blöße ruhet jeder Blick,
Und sie ziehet selber seufzend sich zurück.

ט טמאתה בשוליה לא זכרה אחריתה ותרד פלאים
אין מנחם לה ראה יהוה את־עניי כי הגדיל אויב:
י ידו פרש צר על כל־מחמדיה כי־ראתה גוים באו
מקדשה אשר צויתה לא יבאו בקהל לך:
יא כל־עמה נאנחים מבקשים לחם נתנו מחמודיהם
באכל להשיב נפש ראה יהוה והביטה כי הייתי זוללה:

יתיר ו'

זכרון יהודה.

פירוש המלות.

(ט) שוליה. שת"ז לשפת בגד או כלי ובלשון חכז"ל שולי הקדרה: פלאים. תאר הפעל ולרעה מלשון והפלא ד' את מכתך (דברים כ"ח נ"ט) הגדיל. פועל עומד:

(י) צויתה. הה"א כנוי נקבה אף שהיא רפויה ויש לה דומים בתנ"ך והכנוי מוסב על ירושלים:

(י"א) זוללה. תרגומו גרגרניתא מלשון זולל וסובא והיותר נכון שענינו קלות

פירוש הענין.

(ט) טמאתה בשוליה. לשון גנאי הוא דם נדתה ניכר בשולי בגדיה כלומר חטאותיה נראות לכל: לא זכרה אחריתה. בשחטאה לא נתנה לב מה תהיה אחריתה לפיכך ותרד פלאים דהיינו שהיתה ירידתה למעלה מן המורגל: אין מנחם לה. כלומר אחר שאין לי מנחם באנשים ראה אתה ד' את עניי: כי הגדיל. כלומר כי ירבה וכי יפרץ יום יום: ושם המקונן את הדברים בפי ירושלים כאלו היא מדברת ע"י הגשמה (פערזאנפיקאציאן) וכדלקמן כי הייתי זוללה ובמדרש טמאתה בשוליה מקום היה למטה מירושלים תופת שמו והוא המקום אשר היה שם טומאת המולך ולפי שהיה במקום נמוך בירושלים קאמר בשוליה:

(י) ידו פרש כו'. הודיע שבחה של ירושלים כי גם אם ידו פרש צר על כל מחמדיה לא שתה לבה לזאת כ"כ אמנם כאשר ראתה גוים באו מקדשה אשר צוית לא יבאו בקהל לך והם עמון ומואב כאמור לא יבא עמוני וגו' (דברים כ"ג ד') אזי כל עמה היו נאנחים:

(י"א) להשיב נפש. עד כמה מתיישבת נפש ר' אומר ככותבת ר' חנניה אומר כגרוגרת: ראה ד' והביטה. אמר ר' פנחס עובדא הוה

9.

An den Säumen ihrer Kleider
Ihre Unflath wir gewahren,
Nicht gedacht' sie ihrer Zukunft
Drum sie tiefen Sturz erfahren!
Niemand tröstet sie, so sieh mein Elend, du, o Herr;
Denn noch immer größer wird des Feindes Heer!

10.

Seine Hand der Dränger breitet
Ueber alle ihre Kostbarkeiten!
Und sie sieht die Heiden dringen
In das Heiligthum, mit denen du vor Zeiten
Ihr befohlen hast und aufgetragen,
Jeglicher Gemeinschaft zu entsagen!

11.

All' ihr Volk, es seufzt vor Schmerz,
Brod zu suchen streifet es umher,
Alles giebt es, was ihm theuer,
Um das Leben zu erhalten, her!
Sieh', o Ewiger, und blicke auf mich hin
Wie verachtet und entwürdiget ich bin!

יב לוֹא אֲלֵיכֶם כָּל־עֹבְרֵי דֶרֶךְ הַבִּיטוּ וּרְאוּ אִם־יֵשׁ מַכְאוֹב כְּמַכְאֹבִי אֲשֶׁר עוֹלַל לִי אֲשֶׁר הוֹגָה יְהוָה בְּיוֹם חֲרוֹן אַפּוֹ׃

יג מִמָּרוֹם שָׁלַח־אֵשׁ בְּעַצְמֹתַי וַיִּרְדֶּנָּה פָּרַשׂ רֶשֶׁת לְרַגְלַי הֱשִׁיבַנִי אָחוֹר נְתָנַנִי שׁוֹמֵמָה כָּל־הַיּוֹם דָּוָה׃

ל׳ ועירא.

זכרון יהודה.

פירוש המלות.

ובזיון. כמו הזילוה דלעיל וכן דרש המדרש המלה הזאת (עיין פירוש הענין):

(י״ב) עולל. פירושו נעשה והיא מבנין פועל כי אם היה מבנין פיעל היתה הלמ״ד בצירי: הוגה. ה״א בסוף התיבה שרשית ולכן היא רפויה ואם היתה כנוי היתה דגושה כמו בפסוק ה׳:

(י״ג) וירדנה. לא ישלט ביה כמו לא ירדנו בפרך (ויקרא כ״ה מ״ג) וכנוי הנקבה מוסב על כל אחת מעצמות: השיבני אחור עיין לעיל פסוק ח׳ וענינו השליכני אחור וכמוהו תשיבנו אחור מני צר (תהלים מ״ד י״א): שוממה. כאדם המשתומם בלי דעת מה יעשה: דוה. חולנית ובעלת יסורין:

פירוש הענין.

בתרתין נשין זכיין באשקלון דהוין מתכתשן דא עם דא אמרה חדא לחברתה כד הוין מתכתשן דא עם דא לית את אזלא מהכא דחזיין אפיך כיהודייתא לבתר יומין אתרעת דא לדא אמרה לה על כולא שרי ושביק ליך אלא על דאמרת לי חזיין אפיך כיהודייתא לא שרי ולא שביק ליך לכך נאמר ראה ד׳ והביטה כי הייתי זוללה:

(י״ב) לא אליכם. כנסת ישראל אומרת לאו״ה לא ייתי עליכון דאתא עלי לא ימטי עליכון דמטה עלי: כל עברי דרך. דרך ישרה: ביום חרון אפו. אין זה אלא אשר הוגה ד׳ ביום חרון אפו כי מה שיעשה בחרי אף בלתי משוער הוא ויוסיף עונש וכמו שאמר הכתוב בעצמו בעת אפך עשה בהם (ירמיה י״ח כ״ג):

(י״ג) ממרום שלח אש בעצמתי. אמר ר׳ יהושע היא שהכניא מקנתרה ואמר לה קחי ריחים וטחני קמח הא כל עמא טחנן חטין ואת אומ׳ וטחני קמח אלא אמרה ירושלים לבת בבל אלו ממרום לא עשו בי מלחמה את היית יכולה להלחם בי אלו ממרום לא שלחו בי אש את הייתי יכולה בי אלא אריא קטילא קטלת קימחא טחינא טחנת קדחא יקידתא אוקידתא לכך אומר ממרום שלח אש בעצמתי וירדנה: השיבני אחור. אחור מן הכהונה ומן המלכות.

12.

Nicht ergeh's euch so, die ihr des Weges ziehet
Schaut doch her, seht euch mein Unglück an!
Gibt es noch ein Weh, dem Wehe zu vergleichen,
Welches mir ward zugefüget, angethan?
Mit dem mich der Ew'ge hat betrübet,
An dem Tag des Zorns, der es verübet!

13.

Von dem Himmel sandt' er Feuer
In's Gebein mir, drin es glüht,
Meinen Füßen breitet er ein Netz aus,
Rücklings nieder er mich zieht!
Machte, daß ich der Verzweiflung mich ergeben,
Daß ich schmerzgequälet geh' durch's Leben!

יד נִשְׂקַד עֹל פְּשָׁעַי בְּיָדוֹ יִשְׂתָּרְגוּ עָלוּ עַל־צַוָּארִי הִכְשִׁיל
כֹּחִי נְתָנַנִי אֲדֹנָי בִּידֵי לֹא אוּכַל קוּם׃
טו סִלָּה כָל־אַבִּירַי ׀ אֲדֹנָי בְּקִרְבִּי קָרָא עָלַי מוֹעֵד לִשְׁבֹּר
בַּחוּרָי גַּת דָּרַךְ אֲדֹנָי לִבְתוּלַת בַּת־יְהוּדָה׃
טז עַל־אֵלֶּה ׀ אֲנִי בוֹכִיָּה עֵינִי ׀ עֵינִי יֹרְדָה מַּיִם כִּי־
רָחַק מִמֶּנִּי מְנַחֵם מֵשִׁיב נַפְשִׁי הָיוּ בָנַי שׁוֹמֵמִים כִּי גָבַר
אוֹיֵב׃

זכרון יהודה.

פירוש המלות.

(י"ד) נשקד. אין למלה זו דמיון במקרא ועניינו לפי מקומו נקשר ונתחבר או נחקק ונרשם כדי שלא ישכח מנינם: ישתרגו. נעשו שריגות שריגות כלומר ישתבכו ובלשון משנה אין משרגין את המטות והשם הנגזר ממנו שריג ועניינו ענף או זמורה כמו ובגפן שלשה שריגים (בראשית מ' י'):

(ט"ו) סלה. עניינו דרך רמס כמו סלית כל שוגים מחוקיך (תהלים קי"ט קי"ח) והוראת הפיעל והפעל שוה במלה הזאת: אדני. הוא נושא המאמר ובא אחר הנשוא ע"ד שירי ולכן מלת אבירי מופסקת בטעם פסיק: מועד. יו"ט כלומר לאויבי ששמחים בשבירתי:

(ט"ז) בוכיה. תחת בוכה וכן פוריה: עיני עיני. כפל

פירוש הענין.

(י"ד) נשקד כו' הכונה נחקק ונרשם על פשעי המוטל עלי בידו ואלו הפשעים השתרגו וגדלו גידולים והעלו שריגים רבים כי נקטינן עבירה גוררת עבירה: עלו על צוארי. ע"ד שי"ה מכף רגל ועד ראש אין בו מתם (ישעיה א' ו') וכונתו כי כל אברי טמאתי בעונות מכף רגלי עד שעלו על צוארי: הכשיל כחי כלומר על פשעי כי תמותת רשע רעה: נתנני. עניינו מסרני: בידי לא אוכל קום. כלומר ביד האויב בעבור הפשעים:

(ט"ו) סלה וגו'. למה שלוקחי הבתולות הם האנשים בעקר ימיהם הם שני העמידה והם הנקראים האבירים או הבחורים בעוד שהם בשני גדול ועלייה והנה א"כ כאשר סלה אדני כל אבירי וקרא עלי מועד לשבור גם בחורי הבתולות תתעלפנה כי אין איש בארץ לבא עליהן ונמקות אליהן בלתי תועלת והרי הוא כאלו גת דרך ד' לבתולת בת ציון כי הגת אינו אלא ללחק הענבים:

(ט"ז) על אלה אני וגו'. קאי אהנהו דמפרש ואזיל שיש לה שתי רעות על שהיא בוכיה

14.

Meiner Sünden Joch ward von seiner Hand
Fest verknüpfet, als ein wirr Geflecht
Rankt es sich hinauf zu meinem Nacken,
Daß es meine Kraft mir lähmet, schwächt!
Händen hat der Herr mich übergeben,
Denen zu entkommen nichtig ist mein Streben!

15.

Gott tritt nieder alle meine Starken,
Die zu finden sind in meiner Mitte,
Ladet gegen mich den Feind zum Feste,
Daß er meiner Jugend Kraft zerrütte!
Wie man in der Kelter tritt den Wein,
Dringt der Herr auf Juda's Jungfrau ein!

16.

Darob wein' ich und mein Aug', mein Auge,
Strömen nieder heiße, heiße Zähren,
Daß der Tröster sich von mir so fern hält,
Daß mir Niemand Zuspruch will gewähren!
Meine Söhne sind verzweifelt und verstöret,
Daß des Feindes Macht sich immer mehret.

יז פֵּרְשָׂה צִיּוֹן בְּיָדֶיהָ אֵין מְנַחֵם לָהּ צִוָּה יְהוָה לְיַעֲקֹב
סְבִיבָיו צָרָיו הָיְתָה יְרוּשָׁלִַם לְנִדָּה בֵּינֵיהֶם׃
יח צַדִּיק הוּא יְהוָה כִּי־פִיהוּ מָרִיתִי שִׁמְעוּ נָא כָל־
*עַמִּים וּרְאוּ מַכְאֹבִי בְּתוּלֹתַי וּבַחוּרַי הָלְכוּ בַשֶּׁבִי׃
יט קָרָאתִי לַמְאַהֲבַי הֵמָּה רִמּוּנִי כֹּהֲנַי וּזְקֵנַי בָּעִיר גָּוָעוּ
כִּי־בִקְשׁוּ אֹכֶל לָמוֹ וְיָשִׁיבוּ אֶת־נַפְשָׁם׃

טעמים קרי.

זכרון יהודה.

פירוש הענין.

ועוד שלישית שהיא גדולה משתיהן ופירשה השתים ואמרה הא' כי רחק ממני וגו' והב' היו בני שוממים אמנם הג' והיא היותר חמורה כי גבר אויב:

(י"ז) פרשה וגו'. יען כי מדרך העולם הוא שהשכנים הם העומדים לעזרה אל היושבים אצלה ובבוא על האיש צרה וצוקה הם הבאים לנוד לו ולנחמו כי טוב שכן קרוב מאח רחוק אמרו שציון פרשה בידיה שלא די שאין מנחם לה אלא אדרבה צוה ד' על יעקב שיושבי סביביו דהיינו שכניו הם בעצמם יהיו צריו או צוה וכו' פירושו כמו שפירשו חכז"ל כגון הומניא לפום נהרא (יבמות ט"ז).

(י"ח) צדיק וגו'. ציון מצדקת עליה את הדין ואומרת מודה אני לפניו כי צדיק הוא וצדק דינו אמנם עכ"ז לא אמנע מלהראות מכאובי לכל העמים ולהודיעם כי לקחתי מיד ד' כפלים בכל חטאותי: בתולותי וגו'. לא עשו לי אויבי כאשר עשיתי אני להם כי הם היו לי למס בלבד אבל הנחתים בארצם ואני בתולותי ובחורי הלכו בשבי.

(י"ט) קראתי למאהבי. אחר שלא באו מעצמם ולא די שלא נחמוני אבל המה רמוני:

פירוש המלות.

להפלגה: יורדה מים מוסב על עיני ולרוב הזלת הדמעה שתרד מן העין כנה הירידה לעין ודכוותיה והגבעות תלכנה חלב (יואל ה' י'):

(י"ז) פרשה. ענינו פשוט ידים מצרה או כמו פרשה בשמ"ך לשון שבירת ידים מפני גודל הצער: בידיה. בי"ת בידיה נוספת כמו, ותשקמו בדמעות שליש (תהלים פ' ו'):

(י"ח) בשבי. בהפסק ולכן השי"ן בסגל ובלא הפסק היא בשוא.

(י"ט) למאהבי. לאותן שמראים עצמם כאוהבים:

17.

Zion ringt wehklagend ihre Hände
Niemand ihr als Tröster dar sich bietet,
Da der Ew'ge ringsumher den Nachbarn,
Jacob anzufeinden, ja gebietet!
Unter ihnen wird Jerusalem mißachtet;
Einer Abgesonderten wird sie gleich geachtet!

18.

Doch gerecht fürwahr, er ist der Ew'ge;
Denn ich widersetzt' mich seinem Wort!
Höret aber doch, ihr Völker alle,
Sehet meine Leiden fort und fort!
Meine Jungfrau'n, Jünglinge sie ziehn
Schmachvoll als Gefangene dahin!

19.

Meine heuchlerischen Freunde ruf' ich
Doch nur schnöde sie mich hintergehen!
Meine Priester, meine Alten alle,
In der Stadt vor Hunger sie vergehen!
Speise zu erlangen, ist ihr einzig Streben,
Dürftig zu erhalten nur das nackte Leben!

כ רְאֵה יְהוָה כִּי צַר־לִי מֵעַי חֳמַרְמָרוּ נֶהְפַּךְ לִבִּי
בְּקִרְבִּי כִּי מָרוֹ מָרִיתִי מִחוּץ שִׁכְּלָה־חֶרֶב בַּבַּיִת כַּמָּוֶת׃
כא שָׁמְעוּ כִּי נֶאֱנָחָה אָנִי אֵין מְנַחֵם לִי כָּל־אֹיְבַי שָׁמְעוּ
רָעָתִי שָׂשׂוּ כִּי אַתָּה עָשִׂיתָ הֵבֵאתָ יוֹם־קָרָאתָ וְיִהְיוּ
כָמוֹנִי׃

זכרון יהודה.

פירוש המלות.

וישיבו את נפשם. כדי שישיבו את נפשם.

(כ) חמרמרו. שרשו חמר והוא על משקל פעלעל וכמוהו סחרחר ואחר האותיות השרש נכפל העי״ן והלמ״ד ופתרונו כוולו מחמת החום ובלחכז״ל ונחמרו בני מעיה:

(כ״א) נאנחה. הוא בינוני מבנין נפעל לכן הנו״ן קמוצה עיין לעיל ח׳: הבאת: עתיד מורכב עם עבר כמו אשר הולדת אחריהם (בראשית מ״ח ו׳) ודומיו ובלע״ז (פוטורוס עקסאקטוס):

פירוש הענין.

כהני וזקני וגו׳: כהנים וזקנים שמדרכם לחזק ידים רפות ולנחם כל אבלים עם היותם בעיר כלם גועו כי הרעב בעיר והנה הם מתעסקים בבקשת האכל להשיב נפש ודייק לומר בכנוי ולא אמר כהנים וזקנים סתם להורות כי על הצדיקים קאמר אותם שראוים הם ליקרא כהני וזקני בעיר גועו ונאמרה בהם לשון גויעה כי כאשר מזכיר מיתת צדיקים מזכירה בלשון גויעה:

(כ) כי צר לי וגו׳. כלומר בבא אלי צרה וצוקה אינן עושין בי רושם כ״כ שאתפעל מהן מלב ונפש רק מעי חמרמרו בלבד אמנם בזכרי כי מרה מריתי וכי חטאתי לד׳ זהו מה שיכאיב נפשי ויהפך לבי בקרבי: מחוץ שכלה וגו׳. הצרות שבחוץ דהיינו צרות הגוף ואפילו אם היא מכת חרב אנו יכולין עוד נהמלט מהן אבל הצרות שבפנים דהיינו צרות הנפש ודאי עזות הן כמות ואין נברח מפניהן:

(כ״א) שמעו וגו׳. כיון ששמעו אויבי כי נאנחה אני על שאין לי מנחם הוסיפו עוד להכעיסני ולצערני ואמרו כי אתה עשית כלומר ששלוחי דרחמנא בלבד נינהו ושליחותיה קא עבדי אמנם גוי אובד עצות המה כי אם תביא היום אשר קראת ביד הנביאים עליהם יארע להם מה שאירע לי ויהיו כמוני ויראה בעליל כי בשנאתם בלבד עשו מה שעשו:

20.

Sieh', o, Ewiger, wie angst mir ist
Meine Eingeweide brennen in mir!
In dem Innern kehrt sich mir das Herz um,
Weil ich widerspenstig mich erwiesen Dir!
Draußen rafft das Schwert dahin das Leben
Drinnen Seuchen ihren grausen Zoll erheben!

21.

Sie erfahren, daß ich seufze, ächze
Darob, daß ich keinen Trost kann finden!
Meine Feinde hören so von meinem Unglück:
„Du, Herr, hast's gethan," sie freudig künden!
Bringst Du aber endlich den verheiß'nen Tag
Sind auch sie alsdann in meiner Lag'!

כב תָּבֹא כָל רָעָתָם לְפָנֶיךָ וְעוֹלֵל לָמוֹ כַּאֲשֶׁר עוֹלַלְתָּ לִי
עַל כָּל־פְּשָׁעָי כִּי־רַבּוֹת אַנְחֹתַי וְלִבִּי דַוָּי׃

ב.

א אֵיכָה יָעִיב בְּאַפּוֹ | אֲדֹנָי אֶת־בַּת־צִיּוֹן הִשְׁלִיךְ מִשָּׁמַיִם
אֶרֶץ תִּפְאֶרֶת יִשְׂרָאֵל וְלֹא־זָכַר הֲדֹם־רַגְלָיו בְּיוֹם אַפּוֹ׃

זכרון יהודה.

פירוש המלות.

(כ"ב) עולל. גזרת מב' פיעל והוא מן הכפולים: דוי. תאר השם לדאבון הלב וכמוהו בתלמוד מי שלבו דוה עליו והבדל בין דוי לדוה כהבדל בין גנב לגונב:

פירוש הענין.

(כ״ב) תבא וגו'. זאת היא נחמתי בעניי כי ידעתי כי כשתבא במשפט עמהם תבא כל רעתם לפניך אך עוד זאת אני מבקש ממך שתעשה עמהם במדת דינך כאשר עשית לי על כל פשעי: כי רבות אנחתי וגו'. ע"ד התנצלות היא אומרת כן כלומר אל יאשימוני כי נחמתי היא ברעת זולתי כדרך הפתאים ורעי המזג כי רבות אנחותי ובלב דוי אני מדברת ומרב שיחי וכעסי דברתי עד הנה:

ב.

(א) יעיב. יחשיך ואמר יעיב במקום יחשיך כי יום המעונן חשך: הדם. כסא קטן למנוחת הרגלים ופרשו הדה ונקרא כן ע"ש שהרגלים משתרעין עליו:

ב.

(א) איכה יעיב באפו. איך שיים ד' ברוגזיה ית בת ציון: השליך משמים ארץ. כלומר כיון שנשאם בתחלה עד לשמים ואח"כ השליך עד לארץ תפארתם הרגישו את מפלתם ביותר ובמדרש משל למלך שהיה לו בן בכה ונתנו על ארכבותיו בכה ונתנו על זרועותיו בכה ונתנו על כתפו טינף עליו ומיד השליכו לארץ ולא הות מחותיתיה כמסוקיתיה מסוקיתיהו ליבחר מחותיתיה כולא חדא כך ואנכי תרגלתי אפרים קחם על זרועותיו ואח"כ ארכיב אפרים וגו' ואח"כ השליך משמים כו': ולא זכר הדם רגליו. אין הדם זה אלא בהמ"ק הה"ד רוממו ד' אלהינו והשתחוו להדם רגליו (תהלים צ"ט ה'):

22.

Alle ihre Bosheit komm' alsdann vor Dich!
Thue ihnen also, wie Du mir gethan,
Wegen aller meiner Missethaten,
Die ich gegen Dich verübt in blindem Wahn!
Denn fürwahr, des Jammers hab' ich gar zu viel
Und mein Herz vergeht im ew'gen Schmerzgewühl!

II. Elegie.

1.

Wie hat Gott in seinem Grimme
So umwölkt die Tochter Zion!
Von dem Himmel warf er nieder
Erdwärts Israel's Zier und Kron'!
Nicht gedacht' er seiner Füße Stütze
An dem Tage seiner Zornesblitze.

ב בִּלַּע אֲדֹנָי *לֹא חָמַל אֵת כָּל־נְאוֹת יַעֲקֹב הָרַס
בְּעֶבְרָתוֹ מִבְצְרֵי בַת־יְהוּדָה הִגִּיעַ לָאָרֶץ חִלֵּל מַמְלָכָה
וְשָׂרֶיהָ׃
ג גָּדַע בָּחֳרִי־אַף כֹּל קֶרֶן יִשְׂרָאֵל הֵשִׁיב אָחוֹר יְמִינוֹ מִפְּנֵי
אוֹיֵב וַיִּבְעַר בְּיַעֲקֹב כְּאֵשׁ לֶהָבָה אָכְלָה סָבִיב׃
ד דָּרַךְ קַשְׁתּוֹ כְּאוֹיֵב נִצָּב יְמִינוֹ כְּצָר וַיַּהֲרֹג כֹּל מַחֲמַדֵּי
עָיִן בְּאֹהֶל בַּת־צִיּוֹן שָׁפַךְ כָּאֵשׁ חֲמָתוֹ׃

* ולא קרי

זכרון יהודה.

פירוש המלות.

(ב) נאות יעקב. הם בתי יעקב ובמ״י נוה והא׳ תחת ו׳ כמו נות כרת רעים (צפני׳ ב׳ ו׳):

(ג) גדע ענינו קצלה וחתוך וכן הפיעל כמו ואשריהם תגדעון (דברים ז׳ ה׳): קרן. עיקר ענינו קרן של בע״ח ומשאל לענינים שונים וכאן הוא משאל לתוקף לפי שעיקר גבורת השור בקרניו כי בהם אויביו ינגח: השיב אחור. עיין לעיל א׳ ח׳: ויבער. פועל עומד ויחסר אף והנכון שהוא שב אל בחרי אף: להבה. בש״נ כמו להב שהוא שת״ז ור״ז להבים ור״נ להבות:

(ד) נצב. יש ימין זכר כמו נאדרי בכח (שמות ט״ו ו׳) או בהקדים הפעל לפועל לא ישמור את המין: שפך. חמתו שהיא כאש כי לא מצינו לשון שפיכה אצל אש אלא אצל חמה כמו שפך חמתך (תהלים ע״ט ו׳):

פירוש הענין.

(ב) בלע אדני. זו היא מדת הדין ע״כ אמר ולא חמל: את כל נאות יעקב. לפי המדרש הם בתי הכנסיות שהיו להם בירושלם וכל אחד ואחד היה לו בית ספר ובית תלמוד בית ספר למקרא ובית תלמוד למשנה: הרס וגו׳. הקב״ה הרס את ירושלים עד היסוד בה כדי לחלל מלכה ושריה לגמרי כלומר שלא יוסיפו לבנותה עוד ולחזק את בדק מבצריה כדי שלא יוכלו להחזיר הממלכה ליושנה:

(ג) גדע וגו׳. סבת הגדוע היה במה שהשיב הש״ת ימינו של ישראל מפני האויב שלא יוכלו להלחם עמו (וכנוי ימינו מוסב על ישראל) ובמה שבער ביעקב כאש להבה חרון אפו:

(ד) דרך קשתו. להשליך החצים עליהם: נצב ימינו. להכותם גם בחרב ובחנית: ויהרג כל מחמדי עין. אלו בנים שהם חביבים על אבותיהם כגלגל העין או סנהדרין שחביבים ג״כ על ישראל כגלגל העין: שפך כאש חמתו. שתכלה הכל ואינה מבחנת בין נאה למגונה:

2.

Jacobs Hürden hat erbarmungslos
Gott vernichtet und verheeret!
Juda's Vesten hat in seinem Zorn
Er bis auf den Grund zerstöret!
Also hat entweihet er das ganze Reich,
Seine Fürsten, Könige zugleich!

3.

In des Grimmes Hitze hat er Israel
Jede Kraft und Stärk' benommen!
Denn er hielt zurück ihm seine Rechte,
Vor dem Feind, der über es gekommen!
Wie ein Feuer brennt in Jacobs Erbe
Gottes Zorn, auf daß es ringsum es verderbe!

4.

Seinen Bogen spannt er wie ein Feind,
Seine Rechte hält zum Schlagen er bereit,
Wie ein Widersacher und vernichtet
Jede Lust des Auges, jede Kostbarkeit!
In das Zelt der Tochter Zions schüttet
Er den Zorn, der wie ein Feuer wüthet.

ה הָיָה אֲדֹנָי ׀ כְּאוֹיֵב בִּלַּע יִשְׂרָאֵל בִּלַּע כָּל־אַרְמְנוֹתֶיהָ
שִׁחֵת מִבְצָרָיו וַיֶּרֶב בְּבַת־יְהוּדָה תַּאֲנִיָּה וַאֲנִיָּה׃
ו וַיַּחְמֹס כַּגַּן שֻׂכּוֹ שִׁחֵת מֹעֲדוֹ שִׁכַּח יְהוָה ׀ בְּצִיּוֹן מוֹעֵד
וְשַׁבָּת וַיִּנְאַץ בְּזַעַם־אַפּוֹ מֶלֶךְ וְכֹהֵן׃
ז זָנַח אֲדֹנָי מִזְבְּחוֹ נִאֵר מִקְדָּשׁוֹ הִסְגִּיר בְּיַד־אוֹיֵב חוֹמֹת
אַרְמְנוֹתֶיהָ קוֹל נָתְנוּ בְּבֵית־יְהוָה כְּיוֹם מוֹעֵד׃

זכרון יהודה.

פירוש המלות.

(ה) וירב. הפעיל מנחי ל״ה ולכן הוא בשש נקודות כמו ויפן (שופטים ט״ו ד׳) ואלו היה הקל היה נקוד חירק תחת היתן: תאניה ואניה. שרשו אנה מגזרת ואנו ואבלו פתחיה (ישעי׳ ג׳ כ״ו) והוראתן חבל ונער ותמיד יחדו יחברו לחזק הענין וכן (ישעי׳ כ״ט ב׳):

(ו) ויחמס. ענינו הסרת דבר ממקומו בחזקה כמו נחמסו עקביך (ירמיה י״ג כ״ב): כגן. הגנון בו כסכת גן ופירושו כמו שהוא נקל לסתור ולהסיר סכת גן עשה הוא בסכו: שכו. כמו סכו בסמ״ך כי אותיות זסשר״ץ מתחלפות ושכו כמו סכתו ודומה לו חקו שהוא כמו חוקתו:

(ז) זנח. ענינו עזיבה

פירוש הענין.

(ה) היה וכו׳. באמת היה אדני כאויב לנו כאמור בפסוק הקודם: בלע ישראל וגו׳. בזה יורה המקונן מה שהגיע למלכות בית יהודה יותר מן הרעות שהגיעו למלכות ישראל כי כשבלע ישראל בלבד לא היתה הצרה מורגשת כ״כ כיון שנשארה עוד בת יהודה בקיומה אמנם לאחר שגלתה ג״כ בת יהודה נתרבה תאניה ואניה ונעשה הצרה כפולה ומכופלת:

(ו) ויחמס כגן שכו. היא השחתת העיר ומקדשה אשר נקרא שמו של הקב״ה עליהם: שחת מועדו. בית קדשי הקדשים אשר שם היה נועד לבניו שנאמר ונועדתי לך שם: שכח. ע״י השחתת המקדש נפסקו הקרבנות ובטלו המועדות: מלך וכהן. לדקיהו המלך ושריהו הכהן הגדול:

(ז) זנח. אחר שהזכיר הכהן זוכר ג״כ עזיבת המזבח ואומר זנח ד׳ מזבחו כלומר מהקריב עוד עליו קרבנות ובמדרש משל לבני מדינה שערכו שלחנות למלך הקניטוהו אמר להם המלך כלום אתם מקניטין אותי אלא בשביל שלחן שערכתם לי הא לכון טרון באפיכם כך אמר הקב״ה לישראל כלום אתם מכעיסין אותי אלא בשביל קרבנות שהקרבתם לי הא לכון טרון

5.

Ja, in Wahrheit ist der Herr
Gegen uns dem Feinde gleich!
Israel zerstörte gänzlich er,
Er zerstörte die Paläste reich!
All' die Festungen, er ließ sie schleifen,
Ließ in Juda Klag' auf Klag' sich häufen.

6.

Wie im Garten man die Hütte
Abbricht, brach er nieder seine Hütte!
Er verderbte die Versammlungsstätte,
Ließ vergessen sein in Zions Mitte
Fest und Sabbath und verschmähte
Kön'ge, Priester in des Zornes Röthe!

7.

Seinen Altar hat der Herr verlassen,
Und sein Heiligthum hat er zerstöret!
In die Hand des Feindes hat er überliefert
Der Paläste Mauern, daß er sie verheeret,
Jubelstimmen sind im Gotteshaus zu hören;
Wie sonst einem Festtag nur zu Ehren!

ח חָשַׁב יְהוָה ׀ לְהַשְׁחִית חוֹמַת בַּת־צִיּוֹן נָטָה קָו לֹא־
הֵשִׁיב יָדוֹ מִבַּלֵּעַ וַיַּאֲבֶל־חֵל וְחוֹמָה יַחְדָּו אֻמְלָלוּ׃
ט טָבְעוּ בָאָרֶץ שְׁעָרֶיהָ אִבַּד וְשִׁבַּר בְּרִיחֶיהָ מַלְכָּהּ
וְשָׂרֶיהָ בַגּוֹיִם אֵין תּוֹרָה גַּם־נְבִיאֶיהָ לֹא־מָצְאוּ חָזוֹן מֵיְהוָה׃

ט׳ זעירא.

זכרון יהודה.

פירוש המלות

ונטישה: נאר. הנו״ן שרש וענינו בטול והרחקה כמו נארתה ברית עבדך (תהלים פ״ט מ׳):

(ח) קו. שת״ז לחבל וענינו כאן קו המשפט ליפרע מעונינו: ויאבל. לשון חרבה ושממה וע״ד המליצה כי המקום הנשחת כמתאונן הוא על השחתתו ועל העדר יושביו: חל. ענינו מקום סביב חומה ורבותינו פירשו חיל החומה הקטנה שלפני החומה הגדולה באמרם מאי חל וחומה אמר ר׳ חנינא שורא ובר שורא: אמללו. שרשו אמל וכפול הלמ״ד וענינו כריתה:

(ט) אבד ושבר. הפתח במקום צירי ושניהם הם אל השם הכתוב בפסוק הקודם:

פירוש הענין.

באפיקון הה״ד זנח וגו׳: נאר מקדשו. שהיה לשמה: קול וגו׳. האויבים נתנו קול בבית ד׳ כלומר קול ששון ושמחה על חרבנו כקול הלוים המשוררים וכקול עולי רגלים העונים הידד בבית ד׳ במועדים וברגלים והיא עגמת נפש גדולה עד מאד אשר עליה יש להתאונן במר נפש:

(ח) חשב וגו׳. זה ימים רבים שעלתה על דעתו כך שנאמר כי על אפי ועל חמתי היתה לי העיר הזאת למן היום אשר בנו אותה להסירה מעל פני (ירמי׳ ל״ב ל״א) ומתחלה רק חשב להשחית חומת בת ציון בלבד אמנם אחר שנטה קו כלומר קו השחתה לא השיב ידו מבלע זאת זה ואת זה בלע כי חל וחומה יחדו אמללו ומלת חל תורה בדרך המליצה על כל מילה והמונה כי לא חומת העיר בלבד השחית כי אם את הכל כמו שביאר.

(ט) טבעו בארץ שעריה. הם השערים המצויינים בהלכה כלומר הזקנים אשר בשערים הם שופטים: אבד וגו׳. רבוי העם וגבורתו עדשה״כ כי חזק בריחי שעריך ברך בניך בקרבך (תהלים קמ״ז י״ג): מלכה וגו׳. ואם נשארו בגויים אין להם תורת מלכות וכמו כן הנביאים הם כאלו אינם כי נסתלקה מהם הנבואה אי נמי פירשו כתרגומו על דלא נטרו פתגמי אוריתא כאלו לא קבילו יתה בטורא דסיני ובמדרש אם יאמר לך אדם יש חכמה בגויים תאמין הה״ד והאבדתי חכמים מאדום וגו׳ (עובדי׳ א׳ ח׳) יש תורה בגויים אל תאמן הה״ד מלכה וכו׳ אין תורה:

8.

Längst schon hatte es der Ewige beschlossen,
Seiner Tochter Zion Mauern zu zerstören,
Nun er spannet die Verhängnißschnur,
Zieht er nicht zurück die Hände vom Verheeren!
Zwinger so wie Mauer er in Trauer hüllt,
Beide nunmehr sind sie der Zerstörung Bild!

9.

Zions Thore sind jetzt in den Staub gesunken,
Ihre Riegel hat zerschmettert er, vernichtet!
Unter Heiden lebt der König sammt dem Fürsten,
Keine Lehre giebt's, in der man unterrichtet!
Ihre Seher, sie erlangen in der Fern'
Keine Prophezeiung fürder von dem Herrn!

י יֵשְׁבוּ לָאָרֶץ יִדְּמוּ זִקְנֵי בַת־צִיּוֹן הֶעֱלוּ עָפָר עַל־רֹאשָׁם
חָגְרוּ שַׂקִּים הוֹרִידוּ לָאָרֶץ רֹאשָׁן בְּתוּלֹת יְרוּשָׁלָם׃
יא כָּלוּ בַדְּמָעוֹת עֵינַי חֳמַרְמְרוּ מֵעַי נִשְׁפַּךְ לָאָרֶץ כְּבֵדִי
עַל־שֶׁבֶר בַּת־עַמִּי בֵּעָטֵף עוֹלֵל וְיוֹנֵק בִּרְחֹבוֹת קִרְיָה׃
יב לְאִמֹּתָם יֹאמְרוּ אַיֵּה דָּגָן וָיָיִן בְּהִתְעַטְּפָם כֶּחָלָל
בִּרְחֹבוֹת עִיר בְּהִשְׁתַּפֵּךְ נַפְשָׁם אֶל־חֵיק אִמֹּתָם׃

זכרון יהודה.

פירוש המלות.

(י) ידמו. מכפולים ועניינו שתיקה: חגרו שקים. כאשר היה המנהג בימי קדם בארצות המזרח לפרסם הצער והאבל: ראשן. שער ראשן או כמשמעו:

(י"א) חמרמרו. עיין לעיל א' כ': בעטף. מבנין נפעל והאות המשמשת בצרי כמו שהיתה הה"א אם לא נפקדה ובא הלשון הזה בענין הצרה והצוקה כי האדם בעת צרתו הוא מדוכה ומעונה כאלו הוא מתעטף קצתו בקצתו וכן בהתעטפם וכן העטופים:

(י"ב) בהתעטפם. עיין בפסוק הקודם: בהשתפך. השי"ן שבו קודם תי"ו התפעל כמו וישתמר:

פירוש הענין.

(י) ישבו וגו'. אמר המקונן אף אם עברו עליהם צרות רבות ורעות אעפ"כ ידמו זקני בת ציון ואין להם פה להשיב ולהתפלל לאל כי התפלה איננה מועלת להם לפיכך העלו רק עפר על ראשם וגו' כי לא נשאר להם רק האבל והמספד בלבד:

(י"א) כלו בדמעות עיני וגו'. ר"ל הליחות שבעין אשר בו ישמר הראות כמעט שכלו מרוב הדמעות וכל ליחות הגוף ג"כ נתיבשו מרוב הדאגות עד שחמרמרו מעי: נשפך לארץ כבדי. בא כבד במקום מרה וידוע הוא כי בהתפעל האדם מחמה כעס או יגון נשפכה המרה אל הקיבה ויקיא ובהקיאו יוציא גם ליחות המרה וזה טעם נשפך לארץ:

(י"ב) לאמתם יאמרו. בפסוק הזה פירש המקונן מה שאמר בפסוק הקודם כי העוללים שאינם קטנים כ"כ שאלים לאמתם איה דגן ויין אבל היונקים שאינם יכולים לשאל בפיהם היו משליכים את נפשם אל דדי אמתם וכיון שלא מצאו חלב לינק היו מתים תיכף ומיד:

10.

Darum sitzen auf der harten Erde
Zions Greise stumm in dumpfer Stille!
Auf das Haupt sie streuen Asche,
Gürten sich in Säcke, als der Leibe Hülle!
Ihre Häupter Salems Töchter senken
Erdwärts, ihres Unglücks sie gedenken!

11.

Es vergehen meine Augen ob der Thränen,
Meine Eingeweide glühen, brennen!
Es verschüttet sich zur Erde meine Leber,
So ich meines Volkes Unglück höre nennen!
Wenn in allen Gassen sind der Stadt zu finden
Kind und Säugling, die im Schmerz sich winden!

12.

Zu den Müttern sprechen ihre Kleinen:
„Wo ist Brod"? „Wo ist der Wein?" sie fragen!
In der Stadt auf off'ner Straße krümmen
Sie sich, wie vom Schwert erschlagen!
Und die jungen Leben, sie zerfließen,
In der Mutter Schooß sie sich ergießen!

יג מָה אֲעוֹדֵךְ מָה אֲדַמֶּה־לָּךְ הַבַּת יְרוּשָׁלִַם מָה אַשְׁוֶה־לָּךְ וַאֲנַחֲמֵךְ בְּתוּלַת בַּת־צִיּוֹן כִּי־גָדוֹל כַּיָּם שִׁבְרֵךְ מִי יִרְפָּא־לָךְ׃

יד נְבִיאַיִךְ חָזוּ לָךְ שָׁוְא וְתָפֵל וְלֹא־גִלּוּ עַל־עֲוֹנֵךְ לְהָשִׁיב שְׁבִיתֵךְ וַיֶּחֱזוּ לָךְ מַשְׂאוֹת שָׁוְא וּמַדּוּחִים׃

אעידך קרי. שבותך קרי.

זכרון יהודה.

פירוש המלות.

(י"ג) אעודך. שרשו עוד כתיב מבנין קל וקרי מבנין הפעיל וענינו עדות ר"ל איזו אומה אקח לך לעד:

(י"ד) תפל. דבר גרוע ומבלי מלח שאין לו טעם מדרך ישרה כמו היאכל תפל וכו' (איוב ו' ז') וכן לא נתן תפלה (שם א' כ"ב): ולא גלו על עונך. כמו ולא גלו דעתם על אודות עונך: שביתך. כתיב ושבותך קרי וענינו פתיות תחת תשובה כמו משובת פתיים תהרגם (משלי א' ל"ב): משאת. שם"ז נופל על דבר נביאות ונקרא כן ע"ש שהוא נשגב במליצה ורוממות הלשון: מדוחים. שמ"ז להסתה והדחה מטוב לרע ושרשו נדח והד' דגושה לתשלום הנו"ן ומגזרתו המבוע (קהלת י"ב ו'):

פירוש הענין.

(י"ג) מה אעודך. ר"ל איזו אומה אקח לך לעד לומר שלקתה כמותך למען אנחמך כי מדרך העולם הוא שהמצטער יתנחם בשמעו כי כבר באו על אחרים יסורים כיסוריו: מה אדמה לך. שתהיה רעתו כדמות רעתך באיכות או מה אשוה לך שתהיה שוה בכמות: הבת ירושלם. כלומר אפילו אם באו יסורין כאלו על אחרים עכ"ז צריך שיהיו מקבלי היסורים שוים באיכותם כדי שינוחם המנוחם אבל מה אדמה לך הבת ירושלם אשר כבתו של הקב"ה היא ואין לדמותה לאחרים: כי גדול וכו'. השבר גדול כים ע"כ לא ימצא חובש חתול לו:

(י"ד) נביאיך. מוסב על מי ירפא לך כלומר מי היה ראוי לרפא לך הנביאים אדרבה הם חזו לך שוא ותפל וגו' ואמר נביאיך בכנוי להורות כי אותם הנביאים הם רק נביאיך ולא נביאי ד' ר"ל אתה היית מחזיק אותם לנביאים אבל מעולם לא מצאו חזון מד':

13.

Welchen Zeugen könnte ich Dir rufen?
Wen Dir Tochter Salems ähnlich finden?
Wen wol könnt ich Dir vergleichen,
Daß ich Trost dich ließe finden?
Deine Wunde gleicht an Tief' dem Meer,
Wer wohl ist es, der sie heilet, wer?

14.

Deine Seher? diese prophezeien
Dir nur trügerische, nicht'ge Sachen!
Sie enthüllen Dir nicht ihre Ansicht
Ueber Deine Schuld; mit nichten wachen
Sie darüber, Dich zum Bessern zu bekehren!
Nur verführerische Dinge sie Dich lehren!

טו סָפְקוּ עָלַיִךְ כַּפַּיִם כָּל־עֹבְרֵי דֶרֶךְ שָׁרְקוּ וַיָּנִעוּ רֹאשָׁם
עַל־בַּת יְרוּשָׁלִָם הֲזֹאת הָעִיר שֶׁיֹּאמְרוּ כְּלִילַת יֹפִי מָשׂוֹשׂ
לְכָל־הָאָרֶץ׃
טז פָּצוּ עָלַיִךְ פִּיהֶם כָּל־אוֹיְבַיִךְ שָׁרְקוּ וַיַּחַרְקוּ־שֵׁן אָמְרוּ
בִּלָּעְנוּ אַךְ זֶה הַיּוֹם שֶׁקִּוִּינֻהוּ מָצָאנוּ רָאִינוּ׃
יז עָשָׂה יְהוָה אֲשֶׁר זָמָם בִּצַּע אֶמְרָתוֹ אֲשֶׁר צִוָּה מִימֵי־
קֶדֶם הָרַס וְלֹא חָמָל וַיְשַׂמַּח עָלַיִךְ אוֹיֵב הֵרִים קֶרֶן צָרָיִךְ׃

זכרון יהודה.

פירוש המלות.

(ט"ו) ספקו. ענינו מחאת כף אל כף אם להשתוממות וחרטה או לשמחת נקמה: שרקו. ענינו נפיחה בשפתים להשמיע קול והוא ג"כ להשתוממות: ויניעו ראש. לסימן התמיהה: כלילת. תאר בס"נ ובנסמך ובל"ז כליל כמו כליל תקטר (ויקרא ו' ט"ו) וכלילת יופי ר"ל שכלה יופי:

(ט"ז) פצו. ענינו פתיחת פה לבזות ולחרף או לבלע: שרקו. זאת השריקה היא ע"ד בזיון ושמחת נקמה: ויחרקו. ענינו הדוק השנים מרב הכעס כמו וחרק עליו שניו תהלים (ל"ז י"ב) ובל"א קנירשען:

(י"ז) זמם. ענינו גמר מחשבה לפעל דבר להרע או להיטיב כמו כאשר זמם לעשות (דברים י"ט י"ט):

פירוש הענין.

(ט"ו) ספקו וגו'. ספיקת הידים עם השריקה והנעת ראש הם סימני התמיהה עם הלעג: כל עברי דרך. לפי שגם להם הגיע ההיזק מחורבנה כי מארבע פינות העולם הביאו סחורותיהם למכרן בירושלם: כלילת יופי. לפי שלא חסר כל בה: משוש כל הארץ כמד"א צבי היא לכל הארצות (יחזקאל כ' ו') ובמדרש כרכי האומות הן אומרין שבחן בפיהם הה"ד את אומרת אני כלילת יופי (יחזקאל כ"ז ג') אבל ירושלם אחרים אומרים שבחה בפיהם הה"ד הזאת העיר שיאמרו כלילת יופי:

(ט"ז) פצו. למה הקדים פ"ה לעי"ן (לפי שהיו אומרים בפיהם מה שלא ראו בעיניהם: שרקו וגו'. תשובת אויבי ישראל לעברי דרך היא בשריקה וחריקת השנים שהם סימני השנאה והקנאה לומר מה תשתוממו על זאת אנחנו בלענוה ולמה אתם מצטערים ע"ז הלא זה היום שקוינהו מצאנוהו:

(י"ז) עשה ד' אשר זמם. הכונה לפי שמדרך העולם הוא שאין כל המחשבה באה כלה לידי מעשה אמנם השי"ת כל מה שזמם לעשות לישראל עשה ועוד שהאדם שהוא כועס על חברו בדברו

15.

Alle Wandrer schlagen über Dich zusammen
Ihre Hände, mit den Lippen pfeifend,
Schütteln ganz verwundert ihre Köpfe,
Ob der Tochter Salems, rufen aus ergreifend:
„Ist wohl dies die Stadt als Schönheitskron' bekannt,
Die man wol ja sonst der Erde Wonn' genannt"?

16.

Alle Deine Feinde sperren gegen Dich
Ihren Mund auf, spöttisch pfeifen
Sie und knirschen mit den Zähnen!
Triumphierend sie das Wort ergreifen:
„Wir, wir haben sie verderbt, verschlungen,
Dieser Tag, er ist's, den wir erhofft, errungen"!

17.

Was der Ew'ge einst hat in Gedanken,
Gegen Dich beschlossen, hat er jetzt vollführet!
In die That hat umgesetzt er seine Rede,
Die er in der Vorzeit Dir hat vorgeführet!
Ohne Schonung ließ er Dich zu Grunde geh'n
Und des Feindes Freud' und Stärke sich erhöh'n!

יח צָעַק לִבָּם אֶל־אֲדֹנָי חוֹמַת בַּת־צִיּוֹן הוֹרִידִי כַנַּחַל
דִּמְעָה יוֹמָם וָלַיְלָה אַל־תִּתְּנִי פוּגַת לָךְ אַל־תִּדֹּם בַּת־עֵינֵךְ׃
יט קוּמִי ׀ רֹנִּי בַלַּיִל* לְרֹאשׁ אַשְׁמֻרוֹת שִׁפְכִי כַמַּיִם לִבֵּךְ
נֹכַח פְּנֵי אֲדֹנָי שְׂאִי אֵלָיו כַּפַּיִךְ עַל־נֶפֶשׁ עוֹלָלַיִךְ הָעֲטוּפִים
בְּרָעָב בְּרֹאשׁ כָּל־חוּצוֹת׃

*בלילה קרי.

זכרון יהודה.

פירוש המלות.

בלע. ענינו גמר המעשה כמו וידיו תבצענה (זכריה ד׳ ט׳): אמרתו. בסגול כמו בחירק: קרן. עיין לעיל פ״ג:

(י״ח) פוגת. ענינה הפסק נגור וצולה ונסמכה המלה על למ״ד השירות ודוגמתו השכוני באהלים (שופטים ח׳ י״א): בת עינך. שחור שבעינים ומצאנו המלה הזאת בבי״ת כפולה כמו נגע בבבת עינו (זכרי׳ ב׳ י״ב:)

(י״ט) רני. מגזרת כפולים וענינו הרמת קול בנגון והוא לאבל או לשמחה: אשמורה. תהש״כ לזמן עמידת המשמר בלילה והלילה נחלק לד׳ אשמורות אליבא דרבי ולג׳ אליבא דר׳ נתן: העטופים. עיין פסוק י״א:

פירוש הענין.

מה שרוצה לעשות לו להנקם ממנו אז באותו דבור הוא מתנחם מעט ושופך כל כעסו באמירה לבד אמנם בחורבנה של ירושלם לא עשה כן הקב״ה אבל אף אם דבר אותו מקודם אח״כ בעת המעשה בלע והשלים כל אמרתו: אשר צוה מימי קדם. כי כבר נזכר בתורה שיקום העם הזה וזנה אחרי אלהי נכר הארץ וכי ע״ז יהיו לאכל: וישמח. בטובה הוא ישמח עמהם דכתיב כי ישוב ד׳ לשוש עליך וגו׳ (דברים ל׳ ט׳) אבל ברעה משמח הוא אחרים הה״ד וישמח עליך אויב וגו׳:

(י״ח) צעק לבם. של צריך והטעם כי נתנו צעקות כנגד ד׳: חומת בת ציון הורידי וגו׳. דברי המקונן לחומה ע״ד הגשמה (פערזאניפיקאציאן) וזה מורגל בפי המליצים הקדושים ודוגמתו מה לך הים כי תנוס (תהלים קי״ד ה׳):

(י״ט) קומי רני בלילה וגו׳. אמר שתקום החומה להעיר רנת הבכי והיגון לראש אשמורות הלילה כי אז הוא הזמן המיוחד לתפילה כדאמרינן בברכות ג׳ משמורות הוי הלילה ועל כל משמר ומשמר יושב הקב״ה ושואג כארי וגו׳ ובוודאי השי״ת מעלה ג״כ בהן לפניו זכרון ירושלם ובהמ״ק וגלות ישראל:

18.

Bis zum Ew'gen dringen Freudenrufe
Aus dem Feindesherzen im Triumph empor!
O Du Mauer der geliebten Tochter Zion,
Wie der Bach, so stürz' dein Thränenquell hervor!
Tag und Nacht! ununterbrochen laß ihn rinnen,
Laß des Auges Apfel keine Ruh' gewinnen!

19.

Stehe auf, wehklage in der Nacht
Beim Beginn der Wachen, schütte aus Dein Herz
Vor dem Angesicht des Herrn, wie Wasser,
Heb' zu ihm die Händ' empor im Schmerz
Ob des Lebens Deiner Kinder, welche überlassen
Sind dem Hungertode, an den Ecken aller Gassen.

כ רְאֵה יְהוָה וְהַבִּיטָה לְמִי עוֹלַלְתָּ כֹּה אִם־תֹּאכַלְנָה נָשִׁים
פִּרְיָם עֹלְלֵי טִפֻּחִים אִם־יֵהָרֵג בְּמִקְדַּשׁ אֲדֹנָי כֹּהֵן וְנָבִיא׃
כא שָׁכְבוּ לָאָרֶץ חוּצוֹת נַעַר וְזָקֵן בְּתוּלֹתַי וּבַחוּרַי נָפְלוּ
בֶחָרֶב הָרַגְתָּ בְּיוֹם אַפֶּךָ טָבַחְתָּ לֹא חָמָלְתָּ׃
כב תִּקְרָא כְיוֹם מוֹעֵד מְגוּרַי מִסָּבִיב וְלֹא הָיָה בְּיוֹם אַף־
יְהוָה פָּלִיט וְשָׂרִיד אֲשֶׁר־טִפַּחְתִּי וְרִבִּיתִי אֹיְבִי כִלָּם׃

זכרון יהודה.

פירוש המלות.

(כ) טפוחים. מלשון מטפחת והוראתו ילדים קטנים העטופים בחתולים ומטפחות וכן תרגמו המתרגם דהוו מלפפין בסדינין:

(כ"א) שכבו. מטעם ושכבתי עם אבותי (בראשית מ"ז ל'):

(כ"ב) מגורי. מגזרת גורו לכם מפני חרב (איוב י"ט כ"ט) וי"א שהטעם אנשי מגורי שהם השכנים: טפחתי. ענינו תקון הישרה כי כן עושים לתינוק שמטפחים אותו ומישרים איבריו בכל עת כשמחתלים אותו ובתלמוד אשה מטפחה בעיסה: ורביתי. ענינו גדול הבנים שאחי"כ:

פירוש הענין.

(כ) ראה ד׳ וגו׳. כלומר הראוי הוא שהנשים שלא חטאו כ"כ תאכלנה את פרים והעוללים שלא חטאו כלל שיענשו ואם יתכן שיהרג כהן ונביא במקדש ד׳ שהוא מקום קדוש וטהור והכשדי פירש אם חזי למקטל בבית מוקדשא דד׳ כהנא ונביא כמה דקטלתון ית זכרי׳ כהנא רבא ונביא מהימן בבית מוקדשא דד׳ ביומא דכפוריא על דאוכח יתהון דלא תעבדון דביש קדם ד׳ (עיין ד"ה ב׳ כ"ד):

(כ"א) שכבו לארץ חוצות נער וזקן. הכונה לומר שלקו בשתים ברעב ובחרב כנגד הרעב אמר שכבו וגו׳ ואמר הנער והזקן מתו ברעב מפני שאין דרכם להלחם ולפל בחרב אמנם הבחורים מבן עשרים שנה ומעלה והבתולות המסעיות אותם בקולן ובהמיתן נפלו בחרב: הרגת ביום אפך. כלומר ביום ט"ב אשר הוא מיוחד לחרון אף: טבחת לא חמלת. כי מה שיעשה בחרי אף בלתי משוער הוא כמבואר לעיל א׳ י"ב ולכן טבחת ולא חמלת:

(כ"ב) תקרא כיום מועד וגו׳. הכונה היא כי אם היה הש"ת דואג על אשר הוא מכה את בנו בכורו וחמודו בוודאי היה נשאר פליט ושריד ממנו אבל בהיות כי הוא שש ושמח כשמחת י"ט בבוא עלינו הפחד כמש"ה והיה כאשר שש ד׳ אלהיכם להיטיב אתכם כן ישיש וכו׳ אין לתמוה אם אבדו שונאיהם של ישראל כלם:

20.

Sieh, o Ew'ger doch herab und schaue,
Wem noch hast so Schweres Du wol auferlegt?
Sollten Mütter ihre Leibesfrucht verzehren,
Ihre Kinder, die so sorgsam sie gepflegt?
Sollten in des Tempels heil'gen Hallen
Priester und Prophet durch Mörderhände fallen?

21.

Todt auf blanker Erde liegen
Junge, Alte draußen in den Gassen!
Meine Jungfrau'n, Jünglinge, sie fallen,
Sind der Schärf' des Schwertes überlassen
An des Zornes Tage hast Du sie erschlagen
Hingemetzelt, ohne jedes Mitleid zu befragen!

22.

Frohgestimmet wie an einem Festtag
Rufst Du meine Schrecken ringsumher!
Keinen Flüchtling gab's am Tag des Gotteszornes,
Keinen, der dem Unglück wol entronnen wär.
Die ich mühsam einst gehegt, erzogen,
Mit Vernichtung hat der Feind sie überzogen!

ג.

א אֲנִי הַגֶּבֶר רָאָה עֳנִי בְּשֵׁבֶט עֶבְרָתוֹ׃
ב אוֹתִי נָהַג וַיֹּלַךְ חֹשֶׁךְ וְלֹא־אוֹר׃
ג אַךְ בִּי יָשֻׁב יַהֲפֹךְ יָדוֹ כָּל־הַיּוֹם׃
ד בִּלָּה בְשָׂרִי וְעוֹרִי שִׁבַּר עַצְמוֹתָי׃
ה בָּנָה עָלַי וַיַּקַּף רֹאשׁ וּתְלָאָה׃
ו בְּמַחֲשַׁכִּים הוֹשִׁיבַנִי כְּמֵתֵי עוֹלָם׃

זכרון יהודה.

פירוש המלות.

(א) אני הגבר. כל אחד מישראל: ראה. תחת ראיתי וכן ונאשאר אני (יחזקאל ט' ח'): עני. זה המשקל בהפסק הוא בחולם כמו ופנג וגו' (יחזקאל כ"ז י"ז) ובלי הפסק בקי"ת כמו חרי חלי ובא זה בהפסק בק"ח: עברתו. הכנוי מוסב על הרודה והמכה הוא הקב"ה וי"א שהוא מוסב על הגבר או על העני:

(ב) וילך. הפעיל מגזרת הפ"י ופתח הלמ"ד מפני ההפסק: חשך. בחשך:

(ג) ישב יהפך. דוגמת ונדעה נרדפה (הושע ו' ג'): ידו. מכתו כמו יד ד' הויה במקנך (שמות ט' ג'):

(ד) בלה. ענינו הפסד והשחתה ובפיעל הוא יוצא והוא כמו השחית:

פירוש הענין.

(א) אני הגבר ראה וגו'. הן הצרות הרבות שהביא הקב"ה על ישראל בעודם בארצם:

(ב) אותי נהג וגו'. אמנם חמת השי"ת לא שככה בזה כי לקו ישראל גם בעול הגלות אשר בה העולם חשך בעדם:

(ג) אך בי וגו'. גם בארצות הגוים לא הונח להם כי בכל יום ויום עומדים עליהם לכלותם:

(ד) בלה בשר. זה צבור: ועורי. הם הסנהדרין שחופין על ישראל כמו שהעור חופה על הבשר: שבר עצמותי. הם העצומים שבהם כלומר האנשים שהיו מחזקים אותם כמו העצמות שמחזקים את הגוף:

III. Elegie.

1. Ich bin es, der Mann, der das Elend sah,
Unter seines Grimmes Ruth' gestellt;
2. Er entführte mich und trieb mich fort
In die Finsterniß, von keinem Strahl erhellt!
3. Seine Hand, sie führet gegen mich den Schlag
Immer wiederholentlich den ganzen Tag!

4. Er zersetzte meinen Leib und meine Haut,
Er zerbrach, zerschmettert' mein Gebein!
Um mich her erbaute er den Kerker,
Schloß in Bitterkeit und Leid mich ein!
Ließ in tiefster Finsterniß mich wohnen,
So verschollen, wie Verstorbne seit Aeonen!

ז גָּדַר בַּעֲדִי וְלֹא אֵצֵא הִכְבִּיד נְחָשְׁתִּי׃
ח גַּם כִּי אֶזְעַק וַאֲשַׁוֵּעַ שָׂתַם תְּפִלָּתִי׃
ט גָּדַר דְּרָכַי בְּגָזִית נְתִיבוֹתַי עִוָּה׃

זכרון יהודה.

פירוש המלות.

(ה) ראש. ענינו מרירות כמו לענה וראש לקמן י״ט: תלאה. שה״כ מגזרת לאה וענינו יגיעה ומאורעות מתנגדות:

(ו) מחשכים. הוראתו מחשך בתוך מחשך:

(ז) גדר. הוראתו סגירה סביב בגדר: בעדי. ענינו סביב: נחשתי. הם כבלי נחשת ואין הבדל בין נחשתי בק״ח לנחשתי בקבוץ תחת הח״ת כי קבוץ וק״ח מתחלפות ובא ברבוי זוגי לב׳ רגלים כמו ויאסרהו בנחשתים (שופטים ט״ז כ״א):

(ח) שתם. בשי״ן שמאלית כמו בסמ״ך וענינו סתימה אבל שתם בשי״ן ימנית ענינו פתיחה כמו שתם העין (במדבר כ״ד ט״ו) וסימנך ימנית פתוחה ושמאלית סתומה:

(ט) גזית. שרשו גזז תאר לאבן פסולה: עוה. ענינו עקום.

פירוש הענין.

(ה) בנה עלי. כלומר בית הסהר המסובב בחומות בצורות: ויקף ראש ותלאה. כלומר הקיפני בצרות רעות ורבות ובמדרש ראש זה נבוכדנצר ותלאה זה נבוזראדן: במחשכים הושיבני כמתי עולם. דהיינו שמתו כבר ונשכחו מן הלב:

(ז) גדר בעדי. כלומר בנה חומת הגלות לנגדי וממנה לא אוכל לצאת וגם בארוכתה הכביד נחשתי כי הכביד עון הגלות על צוארי ע״י ארנוניות ודימוסיות וגולגליות שמשימים אויבי עלי:

(ח) גם כי אזעק. אף כי אומר לזעוק ולהתפלל בעד ישועתי סתם תפלתי כי כבר השביעני שלא יעלה על לבי לעורר אהבתי ואהבתו אלי עד שתחפץ:

(ט) נתיבותי עוה. אם אבוא לצאת לא אוכל להמלט בדרכים הסלולים מפני האויב הרודף אותי ומוכרח אני לצאת דרך עקלתון:

7. Er umzäunt mich, daß ich nicht entkomme,
Er beschweret mich mit ehr'nen Ketten!
8. Ob ich auch wehklagend zu ihm flehe,
Er verschließet seinen Himmel den Gebeten!
9. Er vermauert meine Weg' mit Felsenstücken,
Lässet seine Pfade sich vor mir verrücken!

י דֹּב אֹרֵב הוּא לִי אֲרִיה בְּמִסְתָּרִים:

יא דְּרָכַי סוֹרֵר וַיְפַשְּׁחֵנִי שָׂמַנִי שֹׁמֵם:

יב דָּרַךְ קַשְׁתּוֹ וַיַּצִּיבֵנִי כַּמַּטָּרָא לַחֵץ:

יג הֵבִיא בְּכִלְיוֹתָי בְּנֵי אַשְׁפָּתוֹ:

יד הָיִיתִי שְּׂחֹק לְכָל־עַמִּי נְגִינָתָם כָּל־הַיּוֹם:

טו הִשְׂבִּיעַנִי בַמְּרוֹרִים הִרְוַנִי לַעֲנָה:

ארי קרי.

זכרון יהודה.

פירוש המלות.

(י"א) סורר. מלשון סירים וכן הנני שך את דרכך בסירים (הושע ד׳ י"ו): ויפשחני: ענינו פסוק רגלים ושי"ן תחת סמ"ך או ענינו שבירה וסיעה כי התרגום של וישסף ופשח ובדחכז"ל אילן שנפשח (שביעית ד׳ ו׳): שומם. שכל רואי ישום:

(י"ב) מטרא. א׳ תחת ה׳ והוא המקום אשר אליו יכוון המורה את חציו ואותה נקודה הוא שומר בעיניו ושרשו נטר שענינו שמירה וכן הוא תרגום של וישמר ונטר:

(י"ג) אשפה. שד"כ לנרתק החצים: בני אשפתו. דימה האשפה לבטן ההרה וקרא החצים בנים ע"ד משל:

פירוש הענין.

(י) דוב וכו׳. המקונן הפליג לרתם אמר האויב יהיה מי שיהיה עד שדימהו לדוב אורב ולארי במסתרים אשר אין מנוס מפניהם כי אם היה אפשר לראותם מרחוק היתה עוד ההצלה אפשרית בבריחה מהם אל מקום אשר לא יוכלו הדוב והארי להשיג אותם אך אמר שהם במארב ובמסתרים אשר לא ירגישו בהם קודם בואם רק פתאום יבאו באופן שאין מידם מציל ובמדרש דוב זה נבוכדנצר וארי זה נבוזראדן:

(י"א) דרכי וגו׳. ובלבד זאת סך בסירים את דרכי וזה עוד עכוב אחר גדול מאד לתנופה: ויפשחני. מפני שאני מוכרח לעבור על הדרכים שאינם מופנים צריך אני להרחיב לצעדי:

(י"ב) דרך וגו׳. דרך הקשת ראשונה ואח"כ הציבני למטרה כדי שיוכל לירות בי החצים תכף ומיד שלא יהיה לי זמן מה לנטות ימין ושמאל ובמדרש ויציבני וגברני לעמוד בכולן את מוצא אחר ק׳ חסר ב׳ תוכחות שיש במ"ת מה כתיב אתם נצבים היום כלכם ומתרגמינן אתון קיימין גבורים לעמוד בכולן:

(י"ג) הביא בכליותי וגו׳. לא זרק החצים לתוך לבי להמיתני בנקלה כי אם לכליותי כדי שאמות מעט מעט למען שארגיש מר המות זמן רב:

10. Für mich ist ein Bär er auf der Lauer,
Und ein Löwe im verborg'nen Dickicht!
11. Meinen Weg verleget er mit Dornen
Und zerreißt mich, machet mich zu nicht!
12. Seinen Bogen spannt er, stellt mich auf,
Als das Ziel für seiner Pfeile Lauf!

13. Seines Köchers grause gift'ge Pfeile
Schüttet ganz er aus in meine Nieren!
14. So daß ich ein Hohn der Völker werde,
Daß sie mich zum Spottlied allzeit küren!
15. Bittre Kräuter sind's, mit denen er mich füllt,
Wermuth nur, mit dem er meinen Hunger stillt!

טז וַיַּגְרֵס בֶּחָצָץ שִׁנָּי הִכְפִּישַׁנִי בָּאֵפֶר׃
יז וַתִּזְנַח מִשָּׁלוֹם נַפְשִׁי נָשִׁיתִי טוֹבָה׃
יח וָאֹמַר אָבַד נִצְחִי וְתוֹחַלְתִּי מֵיְהוָה׃
יט זְכָר־עָנְיִי וּמְרוּדִי לַעֲנָה וָרֹאשׁ׃
כ זָכוֹר תִּזְכּוֹר וְתָשִׁיחַ עָלַי נַפְשִׁי׃
כא זֹאת אָשִׁיב אֶל־לִבִּי עַל־כֵּן אוֹחִיל׃

ותשוח קרי.

זכרון יהודה.

פירוש המלות.

(י״ד) עמי. כמו עמים וכפל המ״ם ונשארה היו״ד: (ט״ו) לענה. שע״כ לעשב מר: (ט״ז) ויגרס. וישבר כמו גרסה נפשי לתאוה (תהלים קי״ט כ׳) וכן גרש כרמל בחלוף זש״ץ: בחצץ. נקראו כן האבנים הקטנים כמו חול: הכפישני. אין לו אח וכפש הוא כמו חבש או כבש בחלוף האותיות וענינו עטיפה וגלגול מסביב וכמלא השרש הזה גם בדחכז״ל בחדה כפושה מדד (יבמות ק״ז ב׳) פירוש מדה גסה: (י״ז) ותזנח. עומד ולמעלה מזה ב׳ ז׳ הוא יוצא: נשיתי. ענינו שכחה ברצון ולא מקצר הזכרון: (י״ח) אבד. מוסכת עצמה ואחרת עמה: נצחי. ענינו חזקי ועמידתי כמו ויז נצחם על בגדי (ישעי׳ ס״ג ג׳) לפי שהדם הוא חיי אדם וחזקו: (י״ט) זכר. מקור והוא כמו זכרון עניי: מרודי. שם משרש רוד וענינו תלונה והתאוננות:

פירוש הענין.

(י״ד) הייתי שחק וגו׳. כיון שהאויב שמח בצרתי נוסף ע״כ צערי ונעשה כפול ומכופל ובמדרש כתיב ישיחו בי יושבי שער אלו אומות העולם שיושבים בבתי תרטיאות ובבתי קרקסיאות וכגינות שותי שכר מאחר שהן יושבין ואוכלין ושותין ומשתכרין הן יושבין ומשיחין בי ומלעיגים בי וכו׳:
(ט״ו) השביעני במרורים. מצד הצער בעצמו: הרוני לענה. מצד שמחת אויבי עליו:
(ט״ז) יגרס וגו׳. כלומר הרעב היה בארץ כבד כ״כ עד שהרגבים קטנים שבקמח היו נטחנים עמו או כמו שלא היה להם כלי ללוש בו חררה והיו מוכרחים ללוש בצק בגומא על גבי קרקע והחצצים נכנסים בתוכו:
(י״ז) ותזנח משלום וכו׳. מאחר שרעות וצרות רבות כ״כ עברו עלי נתיאשתי לגמרי מן הישועה ואומר אבד נצחי ואבדה תוחלתי מה׳:
(י״ט) זכר וגו׳. הכונה כי זכירת עניי ומרודי בלבד על האופן שזכרתי גם היא לענה וראש:

16. Er zermalmt mit Kiesel mir die Zähne,
Wälzet mich im niedern Staub umher!
17. Auf ein jeglich Glück verzichtet meine Seele
Und ich denk' an keine Bess'rung mehr!
18. Und ich spreche: um mein Dasein ist's gescheh'n
Meine Hoffnung auf den Ew'gen muß vergeh'n!

19. Die Erinn'rung an mein Elend, meine Qual
Ist für mich schon Gift und Wermuth!
20. So nur eingedenk ist ihrer meine Seel',
Beuget sich danieder schon ihr Muth!
21. Dennoch sprech' ich meinem Herzen Trost ein,
Und ich lasse meine Hoffnung stark sein!

כב חַסְדֵי יְהוָה כִּי לֹא־תָמְנוּ כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמָו׃
כג חֲדָשִׁים לַבְּקָרִים רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ׃
כד חֶלְקִי יְהוָה אָמְרָה נַפְשִׁי עַל־כֵּן אוֹחִיל לוֹ׃

רחמיו קרי.

זכרון יהודה.

פירוש המלות.

(כ) זכר תזכור וגו׳. כלומר נפשי את עניי ומרודי: ותשוח. בנין קל מגזרת הכפולים וענינו הכנעה ושפלות:

(כ״א) אוחיל: בהפעיל מגזרת פ״י והוראתו המתנה על התקוה שתבא:

(כ״ב) תמנו. הנו״ן במקום אות כפול והוא כמו תממו תחת תמו כי למדברים בעדם היה ראוי לומר תמונו כמו דלונו מאד (תהלים ע״ט ח׳) בזונו לנו (דברים ג׳ ז׳) או ענינו חסדי ד׳ הם עמנו כי לא תמנו אנחנו וכמוהו האם תמנו לגוע (דברים י״ח כ״ח):

(כ״ג) לבקרים. ענינו בכל יום כמו לבקרים אצמית (תהלים ק״א ח׳):

פירוש הענין.

(כ) זכור תזכור וגו׳. ע״י הזכירה הזאת נפשי נכנעה מאד ומאנה להנחם:

(כ״א) זאת אשיב וגו׳. מ״מ עוד לא נתיאשתי מכל וכל אלא אדרבה זאת אשיב אל לבי ע״כ אוחיל כלומר כיון שהביא עלי מן הרעה כל אשר דבר עלי ע״י עבדיו הנביאים ע״כ אוחיל שיביא ג״כ הנבואות שנאמרו עלי לטובה ודוגמתו מצינו בשלהי מכות וכבר היה ר״ג וראב״ע ורבי יהושע ורבי עקיבא מהלכין בדרך כו׳:

(כ״ב) חסדי ד׳ כלומר ומה היא התקוה חסדי ד׳ כי לא תמנו כי לפי מה שעבר על נפשנו היה מן הראוי שלא ישאר בעולם שריד ופליט משונאיהם של ישראל וכיון שאנו רואים כי לא תמנו ולא היתה בנו כליה גמורה בודאי הוא שחסדי ד׳ עמנו ושלא כלו רחמיו:

(כ״ג) חדשים לבקרים. זה שמציל אותנו מידי איבה לא יום אחד או יומים מצילנו כי בכל יום ויום עומדים עלינו לכלותנו והקב״ה מצילנו מידם: רבה אמונתך. ע״כ צריכין אנו להאמין בו בכל עזנו:

(כ״ד) חלקי ד׳ וגו׳. ועוד זאת אשיב אל לבי כי כחי אז כחי עתה וכי עדיין אנו מכירין את חלקנו שהוא הש״ת אשר אנו מיחדים שמו פעמים בכל יום וזו היא תקוה שנייה שלי מלבד הראשונה וז״ש ע״כ אוחיל תרי זמני:

22. Gottes Gnade ist's, daß wir noch nicht dahin sind!
Sein Erbarmen ist annoch zu Ende nicht!
23. Jeden Morgen sich's für uns erneuert,
Groß sei Dein Vertrau'n, er zu Dir spricht!
24. Meine Seele ruft: „Gott ist allein mein Theil!"
Darum setz' auf ihn ich meiner Hoffnung Heil!

כה טוֹב יְהוָה לְקֹוָו לְנֶפֶשׁ תִּדְרְשֶׁנּוּ׃
כו טוֹב וְיָחִיל וְדוּמָם לִתְשׁוּעַת יְהוָה׃
כז טוֹב לַגֶּבֶר כִּי־יִשָּׂא עֹל בִּנְעוּרָיו׃
כח יֵשֵׁב בָּדָד וְיִדֹּם כִּי נָטַל עָלָיו׃
כט יִתֵּן בֶּעָפָר פִּיהוּ אוּלַי יֵשׁ תִּקְוָה׃
ל יִתֵּן לְמַכֵּהוּ לֶחִי יִשְׂבַּע בְּחֶרְפָּה׃

זכרון יהודה.

פירוש המלות.

(כ״ו) ויחיל. וי״ו תחת שי״ן והוא כמו טוב שיחיל וכן שמוש הו׳ לפעמים כמו דבר אל העם ויסעו (שמות י״ד ט״ו) וענינו המתנה יתקוה: ודומם. תאר הפעל או תאר השם לשתיקה וחסרון הדבור:

(כ״ח) נטל. פירושו גזר כמו שלש אנכי נוטל עליך (שמואל ב׳ כ״ד י״ד):

(כ״ט) יתן בעפר פיהו. ישתחוה לעושהו עד בא העפר בפיו:

(ל) יתן. ברצונו:

פירוש הענין.

(כ״ה) טוב ד׳ וגו׳. כלומר התוחלת והתקוה בו מועילות מאד לכל עניני האדם: לנפש תדרשנו. לענינים נפשיים:

(כ״ו) טוב ויחיל וגו׳. התוחלת והתקוה בו מועילות ג״כ לענינים גשמיים כי יחיל האדם וישתק בלבו עד שתגיע אליו תשועת ד׳:

(כ״ז) טוב לגבר וגו׳. התוחלת והתקוה בו מועילות ג״כ לאדם להיות לו נחת רוח מחייו כי לא יקפיד כ״כ אל המאורעות הרעות הבאות עליו בנעוריו מפני שהוא מחכה לתשועת ד׳ כי תבא באחרית ימיו ועי״כ הוא נושא בנקלה את עלו המוטל עליו בימי חרפו:

(כ״ח) ישב בדד וידם. בזה יבאר מה שאמר לנפש תדרשנו כלומר כי יחיה חיי הנפש להתבודד מעניני העולם הזה ולקוות להצלחה הנפשיית בע״ה: כי נטל עליו. ואם בעל הגזירות נשא עליו הגזרה הוא מקבלה באהבה:

(כ״ט) יתן בעפר. בזה יבאר הענין הב׳ אף כי הגיע אל תכלית השפלות עד ששחה אל עפר נפשו איננו מתיאש מן הרחמים לגמרי כי אולי יש תקוה וכהרף עין יושע:

(ל) יתן למכהו לחי. מוסב על הענין הג׳ ואמר שאינו מקפיד המוכה גם אם המכה יוסיף להכותו וישבע חרפה יותר מדאי.

25. Gütig ist der Ew'ge gegen die, die auf ihn hoffen
Gegen Seelen, welche nach ihm suchen, fragen!
26. Trefflich ist's, ergeben auszuharren,
Bis die Stund' der Gotteshilf' geschlagen!
27. Heil dem Mann', der in der Jugend Tagen
Es gelernt, des Schicksals Joch zu tragen!

28. Er sitzt einsam da und schweigt,
Weil es also ihm ist auferleget!
29. Hingeworfen in dem Staube fleht' er!
Möglich, daß noch Hoffnung, er erwäget!
30. Seinem Schläger er die Wange beut,
Sich mit Schmach zu sättigen bereit!

לא כִּי לֹא יִזְנַח לְעוֹלָם אֲדֹנָי׃
לב כִּי אִם־הוֹגָה וְרִחַם כְּרֹב חֲסָדָו׃
לג כִּי לֹא עִנָּה מִלִּבּוֹ וַיַּגֶּה בְּנֵי־אִישׁ׃
לד לְדַכֵּא תַּחַת רַגְלָיו כֹּל אֲסִירֵי אָרֶץ׃
לה לְהַטּוֹת מִשְׁפַּט־גָּבֶר נֶגֶד פְּנֵי עֶלְיוֹן׃
לו לְעַוֵּת אָדָם בְּרִיבוֹ אֲדֹנָי לֹא רָאָה׃

חסדיו קרי.

זכרון יהודה.

פירוש המלות.

(ל"א) כי לא יזנח: לא שבק ולא שביק דהיינו לא עזב ולא יעזב כי כן היא הוראת העתיד הרבה פעמים:

(ל"ב) הוגה. עיין לעיל כ' ז':

(ל"ג) ויגה. שרשו יגה והוא עתיד מבנין פיעל הדגוש ונפלה יו"ד השרש והוטלה תנועתה על יו"ד האיתן ומשפטו וייגה:

(ל"ד) אסיר. שת"ז לנאסר וחבוש כמו אסירי התקוה (זכריה ט' ב'):

(ל"ה) נגד. הוראתו התנגדות כלומר הוא נגד רצון פני עליון:

(ל"ו) ראה. לא הוכשר בעיניו כמו מה ראית כי עשית (בראשית כ' י'):

פירוש הענין.

(ל"א) כי לא יזנח וגו'. כלומר הרעות הבאות מאתו יתברך משוערות הן בזמן:

(ל"ב) כי אם הוגה ורחם. כלומר הרעות לעולם אינן באות ממנו בלי שום חמלה כי לעולם ישתף בהן מדת רחמיו: כרב חסדיו. מדת רחמים מרובה היא ממדת פורענות:

(ל"ג) לא ענה וגו'. כלומר תכלית כל הצרות היא התשובה הנמשכת על ידן אל הסובל ולא להשחיתו כמד"א בצר לך וכו' ושבת עד ד' אלהיך כי הוא אל רחום וחנון: לדכא וגו'. דמה השם יושב בשמים ובני אדם אסורים בארץ וביאר אמתת הענין מסתירת הסבות הגורמות ההפך ואמר שאם הרעות אינן באות לתועלת המקבל מן הראוי הוא שתבאנה מפנים אחרים אם תאמר שכוון בזה לדכא תחת רגליו אותם שמקבלים צרות התשובה בזה כי לא יצטרך לזה כיון שהכל אסיריו וכבר הם נכנעים ועומדים:

(ל"ה) או שתהיה הכוונה שיקבלו הרעות הימנו מה שאינם מחוייבים לקבל גם זה אינו כי הוא הדבר אשר מתנגד אל רצונו יתעלה כנודע מפאת מדותיו וחסדיו וסבת השכחה לא תמצא בו אשר בעבורה יטה משפט כי אין לפניו שכחה:

(ל"ו) או שיהיה מטעם שאינו משגיח אל יושבי תבל וע"י מקרה הם מקבלים הרעות גם זה אינו כי במרום הוא ישכן ואת דכא ושפל רוח ואם כן באיזו סבה אחרת תבא הרעה על האדם אם לא לתועלתו ולטובתו:

31. Nie verließ der Herr uns jemals,
Und verlassen wird er auch uns nimmer!
32. Wenn er uns auch hat gezüchtigt,
Er erbarmet reich an Huld sich immer!
33. Niemals quälet er aus eignem Herzenstriebe,
Nie betrübet er die Menschen sich zu liebe!

34. Auf daß er zermalme unter seinen Füßen
Alle, die Gefesselt-Elenden der Erde!
35. Wahrlich, ganz zuwider ist's dem Höchsten,
Daß des Mannes Recht gebeuget werde!
36. Eines Menschen Sache zu verkehren,
Kann der Herr dem Schicksal nie gewähren!

לז מִי זֶה אָמַר וַתֶּהִי אֲדֹנָי לֹא צִוָּה׃

לח מִפִּי עֶלְיוֹן לֹא תֵצֵא הָרָעוֹת וְהַטּוֹב׃

לט מַה־יִּתְאוֹנֵן אָדָם חָי גֶּבֶר עַל־חֲטָאָו׃

מ נַחְפְּשָׂה דְרָכֵינוּ וְנַחְקֹרָה וְנָשׁוּבָה עַד־יְהוָה׃

מא נִשָּׂא לְבָבֵנוּ אֶל־כַּפָּיִם אֶל־אֵל בַּשָּׁמָיִם׃

מב נַחְנוּ פָשַׁעְנוּ וּמָרִינוּ אַתָּה לֹא סָלָחְתָּ׃

חטאיו קרי.

זכרון יהודה.

פירוש המלות.

(ל"ז) ותהי. בא לשון נקבה תחת טומטום (נייטרום) כדרכו בל"ע:

(ל"ח) לא תצא. בא ג"כ לשון נקבה כמו ותהי: הרעות והטוב. משפט מחובר ומבאר הנקרא בל"א אפפאזיטיאן:

(ל"ט) יתאונן. מגזרת און והוראתו התעצבות על און הנעשה:

(מ) נחפשה. מבנין הקל וכמוהו חפש כל חדרי בטן (משלי כ׳ כ"ז):

(מ"א) אל כפים. כמו על כפים ופירושו נשא לבבנו עם כפינו:

(מ"ב) נחנו. נגרעה האל"ף:

פירוש הענין.

(ל"ז) מי זה אמר וגו׳. כלומר ידוע הוא שכל מה שיצא אל המציאות אל עשהו:

(ל"ח) מפי עליון וגו׳. אעפ"כ מפי עליון לא תצא הרעה והטוב כי אם האדם מקבל מה שיגיע אליו ע"ד שכר ועונש לפי מעשיו ואם כן האדם הוא הפועל הרעה לעצמו בעצם וראשונה ויכולת האל יתברך פועלת אותה ע"ד השניות ולכן:

(ל"ט) מה יתאונן אדם חי. באשר הוא חי רצוני על מעשיו וידיו רב לו להיות גבר על חטאיו ולכבוש את יצרו כי יש לאל ידו לשוב אל ד׳ וירחמהו כמד"א כי לא יחפוץ במות הרשע כי אם בשוב רשע מדרכו וחיה:

(מ) נחפשה וגו׳. אמר מה שהוא ראוי לעשות לנו בזריזות הנה הוא לחפש דרכינו ולתקן המעוות ולשוב אל ד׳:

(מ"א) נשא וגו׳. ובהיות נקיות הלב והכפים מעיקרים הראשונים של החסידות כמ"ש מי יעלה כו׳ נקי כפים ובר לבב כלומר נקי כפים מחמס ובר לבב ממחשבות רעות לכן נתקן שניהם כדי שנשא אלו ואלו אל אל שבשמים ולא נתבייש לראות לפניו יתברך: ובמדרש אם יש שרץ בידו של אדם אפי׳ טובל בכל מימי בראשית אינו טהור לעולם השליך השרץ מידו עלתה לו טבילה במ׳ סאה:

(מ"ב) נחנו פשענו וגו׳. כלומר אבל צריכין אנו להתוודות בפני אל שפשענו ומרינו את פיהו כ"כ עד שקצרה ידו לסלוח:

37. Wer kann sagen, daß etwas geschehe,
So es nicht der Ew'ge hat geboten?
38. Daß das Gute, wie das Böse uns begegne,
Wenn's der Mund des Höchsten nicht entboten?
39. Was beklagt der Mensch sich so im Leben?
Ueber seine Sünden kann er siegreich sich erheben!

40. Laßt uns unsern Wandel untersuchen,
Prüfen, zu dem Ew'gen uns bekehren!
41. Lasset uns die Herzen sammt den Händen
Zu dem Herrn erheben in des Himmels Sphären!
42. Wir sind's, die gesündigt, ungehorsam waren,
Darum wir von Dir Verzeihung nicht erfahren!

מג סַכּוֹתָה בָאַף וַתִּרְדְּפֵנוּ הָרַגְתָּ לֹא חָמָלְתָּ׃
מד סַכֹּתָה בֶעָנָן לָךְ מֵעֲבוֹר תְּפִלָּה׃
מה סְחִי וּמָאוֹס תְּשִׂימֵנוּ בְּקֶרֶב הָעַמִּים׃
מו פָּצוּ עָלֵינוּ פִּיהֶם כָּל־אֹיְבֵינוּ׃
מז פַּחַד וָפַחַת הָיָה לָנוּ הַשֵּׁאת וְהַשָּׁבֶר׃
מח פַּלְגֵי־מַיִם תֵּרַד עֵינִי עַל־שֶׁבֶר בַּת־עַמִּי׃
מט עֵינִי נִגְּרָה וְלֹא תִדְמֶה מֵאֵין הֲפֻגוֹת׃
נ עַד־יַשְׁקִיף וְיֵרֶא יְהוָה מִשָּׁמָיִם׃
נא עֵינִי עוֹלְלָה לְנַפְשִׁי מִכֹּל בְּנוֹת עִירִי׃

זכרון יהודה.

פירוש המלות.

(מ״ג) מעבור. המ״ם מ״ם השלילה וענינו לבלתי עבור:

(מ״ה) סחי. שת״ז למים מאוסים כמו מי שטיפה הנשפכין במדרון והוא מגזרת שחה ואותיות זסש״ץ מתחלפות או לשון רוק מפני שניסח מתוך הריאה ויוצא דרך הגרון:

(מ״ז) פחת. שתזו״כ לחפירה עמוקה או מערה: השאת. שרשו שאה וענינו חרבה ושממה:

(מ״ח) פלגי. שת״ז לשבולת קטן מים הנפרד ויוצא מנהר גדול:

(מ״ט) נגרה. שרשו נגר וענינו נזילה: תדמה. ענינו

פירוש הענין.

(מ״ג) סכתה באף. כסית את עצמך במסוה האף והרגת ולא חמלת כי יום שיעשה בחרי אף בלתי משוער ה״א כדאמרינן לעיל א׳ י״ב וב׳ כ״א:

(מ״ד) סכתה בענן. ע״ד המליצה כאלו ישים ערפל חתולתו למעי׳ יהיה הענן מסך מבדיל בינו ובין התפלה שלא תעלה השמים:

(מ״ה) סחי וגו׳. וזאת היתה הסבה לנו להיות לסחי ומאום לכל העמים שאומרים ד׳ עזב אותנו לגמרי כמש״ה למה יאמרו בגוים איה אלהיהם (תהלים ע״ט י׳):

(מ״ו) פצו עלינו פיהם. עד״ש הנביא ויאכלו את ישראל בכל פה (ישעיה ט׳ י״א):

(מ״ז) פחד. מאשר יגזרו האויבים עלינו לעתיד: פחת. יען ההווה מאשר נרים עלינו בכל יום ובאר את שתיהם והתחיל ממאי דסליק מיניה כי הפחת היינו השאת והשממון שבאו על ישראל ונוסף על זה השבר דהיינו הפחד שנכנס בקרב כל איש מפני הצרות הבאות והפחד ההוא משבר את הלב:

(מ״ח) פלגי מים וכו׳. וע״כ פלגי מים תרד עיני על שבר בת עמי הכפול והמכופל:
(מ״ט) עיני נגרה וגו׳. אחר שאעפ״י פסק בענן מעבור תפלה כנזכר עדיין

43. Du hast Dich verhüllt in Deinem Zorne
Uns verfolgt, erwürget ohn' Erbarmen!
44. Du hast Dich verhüllet mit der Wolke,
Daß hindurch nicht dringe das Gebet der Armen!
45. Machtest uns zum Auswurf, Scheusal
Mitten in der Völker großen Zahl!

46. Alle uns're Feinde reißen weit auf
Gegen uns mit Gier den Mund!
47. Angst, Verderben wurden uns zu Theil,
Wirrniß, Unglück richten uns zu Grund!
48. Wasserbäche meinem müden Aug' entrinnen,
Ob des Unheils meiner Stammesgenossinnen!

49. Unaufhaltsam rinnt's aus meinem Auge,
Unversiegbar ist sein Thränenquell!
50. Bis hernieder blickt auf uns der Ew'ge,
Bis er sieht auf uns vom Himmel hell!
51. Uebler spielt mir mit des Auges That,
Als die Töchter alle meiner Vaterstadt!

נב צוֹד צָדוּנִי כַּצִּפּוֹר אֹיְבַי חִנָּם׃
נג צָמְתוּ בַבּוֹר חַיָּי וַיַּדּוּ־אֶבֶן בִּי׃
נד צָפוּ־מַיִם עַל־רֹאשִׁי אָמַרְתִּי נִגְזָרְתִּי׃
נה קָרָאתִי שִׁמְךָ יְהוָה מִבּוֹר תַּחְתִּיּוֹת׃
נו קוֹלִי שָׁמָעְתָּ אַל־תַּעְלֵם אָזְנְךָ לְרַוְחָתִי לְשַׁוְעָתִי׃
נז קָרַבְתָּ בְּיוֹם אֶקְרָאֶךָּ אָמַרְתָּ אַל־תִּירָא׃

זכרון יהודה.

פירוש המלות.

הפסק כמו קרעו ולא דמו (תהלים ל"ה ט"ו): הפגות. כמו פוגה בה"א נוספת בראש וענינו מפורש לעיל ב' י"ח:

(נ"ב) חנם. תאר פעל צדוני אי כמו הוא שב אל אויבי דהיינו אויבי על חנם:

(נ"ג) צמתו. ענינו קשור ואסור קרוב אל צמד בדלי"ת: וידו. מבנין פיעל תמורת ויידו וענינו השלכה:

(נ"ד) צפו. הקל עומד וענינו שטיפה: נגזרתי. ענינו כריתה כמו נגזר מארץ חיים (ישעיה נ"ג ח'):

(נ"ו) לרוחתי. ענינו רוח מצרות והוא כמו שהיה כתוב אל תעלם אזנך לשועתי (שאני משוע) בעבור רוחתי:

פירוש הענין.

יש לי תקוה והוא מה שאז"ל שאעפ"י שכל השערים ננעלו שערי דמעה לא ננעלו ולזה עיני נגרה ולא תדמה מאין הפגות:

(נ) עד ישקיף וירא וגו':

(נ"א) עיני עוללה לנפשי. נתן טעם למה נגרה העין ולא תדמה מפני שהיא עוללה לנפשי הרע יותר מכל בנות עירי דהיינו מכל אברי גופי על דרך שאמרו חכז"ל עיר קטנה זה גוף ואנשים בה מעט אלו אברים כי העין ראשונה היא בעבירה שהיא רואה והלב חומד וכמו שאז"ל עינא וליבא תרי סרסורי דעבירה נינהו.

(נ"ב) צוד צדוני. הכונה כי צדוני צידה אחר צידה ופירש אופן המצודות:

(נ"ג) צמתו וגו'. כי מהם שמו אותם בבית האסורים עד שמתו שם ומהם רגמו אותם באבנים:

(נ"ד) צפו וגו'. ומהם השליכו אותם לתוך ימים ונהרות עד שאמרתי בלבי נגזרתי הפעם ונכרתי מן העולם ובמדרש צפו מים וגו' אלו האומות שכתוב בהם הוי המון עמים רבים כהמות ימים יהמיון ושאון לאומים כשאון מים כבירים ישאון (ישעיה י"ז י"ג):

(נ"ה) קראתי שמך וגו'. כלומר בזמן העבר כשהייתי בבור תחתיות דהיינו בצרות רבות ורעות אז קראתי שמך ד':

(נ"ו) קולי וגו'. ותכף ומיד שמעת את קולי לכן גם עתה הוא ראוי לך שלא תעלם אזנך לשועתי שאני משוע בעבור רוחתי:

52. Wie dem Vogel stellen nach mir
Meine Feinde ohne jede Ursach'!
53. In die Grube zwängen sie mein Leben
Werfen Steine überall mir nach!
54. Wasser strömen über meinen Kopf hin,
Und ich denke, daß ich schon dahin bin!

55. Deinen Namen rief ich eh'dem an, o Ewiger,
Aus der Grube, aus der Tiefe Grund!
56. Du erhörtest mich, verschließ auch nicht Dein Ohr,
Meiner Bitt' um Rettung jetzt zur Stund'!
57. Nahe warst Du mir am Tage, da ich rief!
„Fürchte nicht", sprachst Du in meiner Seele tief!

נח רַבְתָּ אֲדֹנָי רִיבֵי נַפְשִׁי גָּאַלְתָּ חַיָּי׃
נט רָאִיתָה יְהוָה עַוָּתָתִי שָׁפְטָה מִשְׁפָּטִי׃
ס רָאִיתָה כָּל־נִקְמָתָם כָּל־מַחְשְׁבֹתָם לִי׃
סא שָׁמַעְתָּ חֶרְפָּתָם יְהוָה כָּל־מַחְשְׁבֹתָם עָלָי׃
סב שִׂפְתֵי קָמַי וְהֶגְיוֹנָם עָלַי כָּל־הַיּוֹם׃
סג שִׁבְתָּם וְקִימָתָם הַבִּיטָה אֲנִי מַנְגִּינָתָם׃
סד תָּשִׁיב לָהֶם גְּמוּל יְהוָה כְּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם׃
סה תִּתֵּן לָהֶם מְגִנַּת־לֵב תַּאֲלָתְךָ לָהֶם׃
סו תִּרְדֹּף בְּאַף וְתַשְׁמִידֵם מִתַּחַת שְׁמֵי יְהוָה׃

זכרון יהודה.

פירוש המלות.

(נ"ט) עותתי. שמ"כ בפלס בלהה שרשו עות וענינו העוות שעושים לי:

(ס"ג) שבתם וקימתם. כלומר בכל מקום שישבו או שיקומו: מנגינתם. כמו נגינתם אבל במשקל אחר:

(ס"ה) מגנת. מגנה הוא שת"כ בפלס מגלה ושרשו גנן וענינו דאבון לב וצרה שהוא כמו כסוי כנגד הלב ע"ד השמן לב העם הזה (ישעיה ו' י') ובא הדגש למלאות חסרון הנו"ן: תאלתך. ענינו אלה וקללה והתי"ו

פירוש הענין.

(נ"ז) קרבת וגו'. כך היית רגיל בימים הראשונים להיות קרוב אלי ביום קראי ולומר לי אל תירא:

(נ"ח) רבת וגו'. שנים עשית עמדי כי רבת ריבי נפשי להנקם מאויבי ואז"ל שגאלת את חיי:

(נ"ט) לכן גם עתה בראותך העוות שעושים לי תשפט את משפטי:

(ס) ראית וגו'. ועוד זאת הנך רואה כי בכל נקמתם אשר נקמו בי עוד לא נחה דעתם כי עדיין כל מחשבותם עלי לרעה:

(ס"א) שמעת חרפתם וגו'. שמעת באזנך חרפתם אשר חרפוך לומר לא יראה יה ולא יבין אלהי יעקב ולכן כל מחשבותם עלי להכרית את שמי וזכרי מתחת שמים כי דורש אין לי:

(ס"ב) שפתי קמי וגו'. והנה שפתי קמי עלי כל היום כלומר אפילו רגע אחד לא יחשו מלדבר ומלחשוב דברי ריבות עלי:

(ס"ג) שבתם וגו'. וגם שבתם וקימתם סיא ר"ל בכל זמן וזמן רק להתעלל בי כמ"ש ישיחו בי יושבי שער ונגינות שותי שכר (תהלים ס"ט י"ג):

(ס"ד) תשיב להם וגו'. זה אמר כנגד המעשים הרעים שעשו האויבים לישראל שישיב להם הקב"ה כל גמול ידיהם מדה כנגד מדה:

58. Ständig führtest Herr, Du meiner Seele Streit!
Immer noch erlöstest Du mein Leben!
59. Woll' auch jetzt beim Anblick meiner Unbill,
Ewiger, mein Recht zum Rechte doch erheben!
60. Du durchschauest all' ihr Rachesinnen,
Der Entwürfe Fäden, welche sie mir spinnen!

61. Ewiger, Du hörest alle ihre Lästerungen,
Weißt, wie all' ihr Denken gegen mich sie richten!
62. Kennst der Widersacher Reden, Trachten
Wider mich, so wie ihr ständ'ges Dichten!
63. Schau nur, wo sie sitzen, wo sie stehen,
Nur im Spottlied sie sich über mich ergehen!

64. So vergilt denn, Ew'ger, ihnen ihren Lohn,
Den verdient die Werke ihrer Hände!
65. Such sie heim mit Herzeleid und Kränkung,
Deinen Fluch auf ihre Häupter sende!
66. Jage, treibe sie in Zornesgluth umher
Und vertilge unter'm Himmel sie, o Herr!

ד.

א אֵיכָה יוּעַם זָהָב יִשְׁנֶא הַכֶּתֶם הַטּוֹב תִּשְׁתַּפֵּכְנָה אַבְנֵי־
קֹדֶשׁ בְּרֹאשׁ כָּל־חוּצוֹת׃
ב בְּנֵי צִיּוֹן הַיְקָרִים הַמְסֻלָּאִים בַּפָּז אֵיכָה נֶחְשְׁבוּ לְנִבְלֵי־
חֶרֶשׂ מַעֲשֵׂה יְדֵי יוֹצֵר׃

זכרון יהודה.

פירוש המלות.

נוספת בפלם תאלתה יוי ישיבנה (ירמיה ב׳ כ״ד): להם. הטעם תאלתך יהיה חלקם:

(ס״ו) שמי ה׳. ענינו כמו שמיך כמו ואל משה אמר עלה אל ד׳ (שמות כ״ד א׳) ורבים כמוהו:

פירוש הענין.

(ס״ה) תתן להם מגנת לב. זה אמר כנגד מה שאמר למעלה אני מנגינתם כלומר תתן להם מגנת לב למען לא אהיה עוד מנגינתם ועל דברי חרפות אמר תאלתך להם כלומר קללתך עליהם:

(ס״ו) תרדף באף וגו׳. כלומר עשה להם כמו שהם חשבו לעשות לי והשמידם מתחת שמי ד׳:

ד.

(א) יועם. בנין הפעל משרש עמם וענינו כהות אור וכן ארזים לא עממהו (יחזקאל ל״א ח׳) ומשרשו עם: ישנא. שרשו שנה וא׳ תחת ה׳ וענינו שנוי גוף הנושא ממה שהיה כמו אני ד׳ לא שניתי (מלאכי ג׳ ו׳) ומשרשו שנים: כתם. תאר לקבוצת כלי מי של זהב שהם לעדי: אבני קדש. בא שם מקרה תחת שם תאר והוא כמו אבנים קדושות כלומר אבני קדש שנתנו בבגדי קדש:

(ב) המסלאים. בינוני פעול מבנין פיעל ומגזרת סלה וא׳ תחת ה׳

ד.

(א—ב) איכה יועם וגו׳. שני הכתובים האלו הם משל ונמשל אל ארבע כתות אשר תוכלל כל האומה הישראלית בהן והם ישראלים לוים כהנים ונביאים ובכללם החכמים כי אין הנבואה שורה אלא על חכם וגו׳ והנה הנביא מקונן על כל הכתות האלה ואמר כי כל הכת תיותר שלמה גדלה מכתה יותר ממכת הכת

IV. Elegie.

1.

Wie doch ist das Gold verdunkelt,
Wie entstellt das köstliche Geschmeid!
Wie verschüttet sind die heil'gen Steine
In der Straßen Ecken weit und breit!

2.

Zions theure, würdgeschmückte Kinder,
Einst dem Golde gleich geachtet,
Wie doch werden gleich den ird'nen Scherben
Gleich dem Werke sie von Töpferhand erachtet!

ג גַּם־תַּנִּין חָלְצוּ שַׁד הֵינִיקוּ גּוּרֵיהֶן בַּת־עַמִּי לְאַכְזָר כִּי עֱנִים בַּמִּדְבָּר׃

תנים קרי. כיענים קרי מלה חדא.

זכרון יהודה.

פירוש המלות.

והוראתו שומת ערך וחשיבות וכן לא תסלה בכתם אופיר (איוב כ״ח י״ו): פז. שרשו פזז ועניינו זהב משובח: כנבלי חרש. כד היוצר נקרא נבל וכן כל נבל ימלא יין (ירמיה י״ג ב׳):

(ג) תנים. התנין שביבשה הוא מין נחש והתנין שבים הוא מין דגים גדולים ותנים הוא כמו תנינים וכמוה מעון תנים (ירמיה ט׳ י׳): חלצו. ענינו הוצאה כמו וחלצה נעלו (דברים כ״ה ט׳): שד. שעי״נ נרדף עם דד: גור. בני החיות בעודם קטנים יקראו גורים: כיענים. עופות שוכני מדבר המשמיעים קול יללה:

פירוש הענין.

הקדומה לה והנה על הכת הראשונה אמר איכה יועם הזהב והוא כי האומה הישראלית נמשלה לזהב כי כמו הזהב בתוך שאר המתכות לא יפסד ולא יכלה כך האומה הזאת לא תפסד ולא תכלה בתוך שאר האומות כמאמר הנביא אני ד׳ לא שניתי ואתם בני ישראל לא כליתם וע״כ אמר איך יתכן שהחלק אשר הוא נמשל לזהב יועם ויחשך גוונו ועל הלוים שהם הכת היותר שלמה אשר ע״כ נמשלו לכתם טוב שהוא המובחר שבזהב אמר איך יתכן שישנו בהחלט שהוא יותר רע מיועם כי יועם הוא רק חשכת הגוון בלבד וישנה הוא שנוי העצמות ועל הכהנים שהם במעלת אבני קדש אמר היתכן שתשתפכנה בראש כל חוצות כדבר בזוי שהיא מדרגה עוד יותר פחותה ממדרגת השנוי בעצם ועל הכת הרביעית אמר בני ציון היקרים וכו׳ רוצה לומר השלמים במעלת התורה והנבואה כאמור כי מציון תצא תורה איך אפשר שיהיו פחותי ערך כ״כ עד שיחשבו כנבלי חרש שהם מוכנים אל ההפסד ואל השבירה:

(ג) גם תנין וגו׳. הנביא הפליג כל מה דאפשר על אכזריות האומה הישראלית בהיותה במדרגה התחתונה ואמר איך נהפכה האומה הנדיבה הזאת אשר מדרכה היה לרחם על הבריות כמו שאמרו חכז״ל ישראל רחמנים בני רחמנים הם לאכזריה כ״כ שלא תחמל על הקטנים והנה לא נהפכה בלבד אל מדת התנינים אבל נהפכה למדת היענים האכזריים עוד מהם ונודע מבת היענה שהיא מולדת כארבעים בצים בכל שנה והיא רובצת על איזה מהם והשאר טומנת בחול ליחמנה מחום השמש ולהוציא משם אפרוחים מבלי לחקור ולשום עין עליהם ועל אדותיהם אם יחיו אם ימותו:

3.

Selbst die Ungeheuer reichen ihre Brust
Ihren Jungen dar, um sie zu säugen!
Meines Volkes Töchter nur sind grausam,
Gleich der Wüste Sträußen sie sich zeigen!

ד דָּבַק לְשׁוֹן יוֹנֵק אֶל־חִכּוֹ בַּצָּמָא עוֹלָלִים שָׁאֲלוּ לֶחֶם
פֹּרֵשׂ אֵין לָהֶם׃
ה הָאֹכְלִים לְמַעֲדַנִּים נָשַׁמּוּ בַּחוּצוֹת הָאֱמֻנִים עֲלֵי
תוֹלָע חִבְּקוּ אַשְׁפַּתּוֹת׃
ו וַיִּגְדַּל עֲוֺן בַּת־עַמִּי מֵחַטַּאת סְדֹם הַהֲפוּכָה כְמוֹ־רָגַע
וְלֹא־חָלוּ בָהּ יָדָיִם׃

זכרון יהודה.

פירוש המלות.

(ד) פרש. הוראתו חתיכה בידים כמו פרס לרעב לחמך (ישעיה נ״ח ז׳) והשי״ן והסמ״ך מתחלפות ובדחכז״ל הניתן פרוסה לעני:

(ה) למעדנים. תה״ש למאכלי עונג ולמ״ד כמו ביי״ת ושתו ביין מסכתי (משלי׳ ט׳ ה׳): האמונים. ח״ם תחת קי״ף והוראתו מגודלים: תולע. תה״ש לצבע אדום עשוי מדם תולעה ידועה כמו אם יאדימו כתולע (ישעיה א׳ י״ח): אשפתות. שע״כ לדמן וזבל ודגש תחת נח כי הראוי אשפותות מן היחיד אשפות (תהלים קי״ג ז׳):

(ו) חלו. מגזרת נע״ו והוראתו תנואות הנושא בדבר והיותו בו זמן רב ומזה בתלמוד אין איסור חל על איסור ובל״א האפטען:

פירוש הענין.

(ד) דבק וגו׳. באר הנביא איך בת עמי היתה אכזריה כיענים כי אם דבק לשון יונק אל חכו בצמא דהיינו שהוא משתוקק אל החלב לרוות צמאונו האם איננה רוצה להניקו מפני שאין לה די חלב ואם העוללים שהם הבנים הקטנים שאלו לחם כדי שלא ימותו ברעב פרש אין להם כי חייהם קדמו להם מחיי בניהם:

(ה) האוכלים וגו׳. כ״כ נהפכו בני ציון היקרים מן הקצה אל הקצה עד שהמפונקים שבהם שהיו אוכלים למעדנים היו סובבים בחוצות בשוקים וברחובות למצא מה לאכל אמנם גם אותו המאכל המאום הנשלך לחוץ לא מצאו ע״כ נשמו בחוצות מחמת הרעב והחשובים שבהם שלא היו רוצים להתכסות בכל כסות אשר תזדמן להם רק בתולעת שני חבקו עתה אשפתות דהיינו ששוכבים ומתגוררים עלי אשפתות לרוב שפלותם:

(ו) ויגדל עון וגו׳ תרגם המתרגם ולא שריאו בה נביאיא לאתנבאה לאהדורתה בתיובתא ופירש ידים מלשון היתה עלי יד ד׳ (יחזקאל ל״ז א׳) והכונה שעון בת ציון היה בהתראה ובתוכחת הנביאים השכם ושלוח ולא הועילו כלום לפיכך העון עלה במדרגה ונתגדל יותר מעון סדום שלא היתה שם התראת נביאים בדבר חזון כלל ולפיכך גם ענשה היה חמור מענשה של סדום

4.

Ihrem Säugling klebt vor Durst
An dem Gaumen seine Zunge dicht!
Junge Kinder bitten flehentlich um Brod,
Niemand ist zur Stelle, der es ihnen bricht!

5.

Sie, die sonst nur leckre Kost genossen,
Sie verschmachten nunmehr in den Gassen!
Sie, die einst in Purpur großgezogen,
Sieht Kothhaufen man nunmehr umfassen.

6.

Größer noch ist meiner Volkestochter Schuld,
Als die Sünd', an Sodom heimgesucht!
Dieses ward im Augenblick zerstöret,
Keine Feindeshand hat sich an ihm versucht!

ז זַכּוּ נְזִירֶיהָ מִשֶּׁלֶג צַחוּ מֵחָלָב אָדְמוּ עֶצֶם מִפְּנִינִים
סַפִּיר גִּזְרָתָם׃
ח חָשַׁךְ מִשְּׁחוֹר תָּאֳרָם לֹא נִכְּרוּ בַּחוּצוֹת צָפַד עוֹרָם
עַל־עַצְמָם יָבֵשׁ הָיָה כָעֵץ׃

ב׳ טעמים.

זכרון יהודה.

פירוש המלות.

(ז) זכו. מגזרת כפולים ועניינו כמו זכה: נזיריה. שריה או פרושיה ונזיר הוא שת״ז לנושא נזר או לפרוש: צחו. מגזרת כפולים ועניינו בהירות: עצם. כמו עצם השמים לטהר (שמות כ״ד י׳) ועניינו מראה: ספיר. שם אבן יקרה והנודע לנו בשם זה מראיתו כמראה שמים: גזרה. תאר לדבר הנחתך ועניינו תאר כל גופם היה כאלו היה נחתך מן הספיר:

(ח) משחור. שם ושחור הוא הפחם וכן בדברי רבותינו ז״ל בכל מיתבין בשחור ובשיחור והשחור הוא הפחם: נכרו. מגזרת פ״ן ועניינו ידיעה והכרה: צפד. אין לו חבר במקרא ועניינו לפי מקומו כווץ והצטמק ובתלמוד שהחומץ צופדן:

פירוש הענין.

כי אנשי סדום לא טעמו יסוריהם אלא כמו רגע אבל בת עמי קבלה יסוריה תוך זמן רב וארוך אף כמי לא חלו בה ידים לא שכנה יד אויב על׳ כדום ׳להאריך רעתה אבל שכנה זמן רב על ציון:

(ז) זכו וגו׳. באר אופן יפים בעת היותם יושבים על אדמתם בשלום ובשלוה שהיה בשלימות מכל הצדדין והוא שידוע הוא שהלבנונית היפה צריכה שתהיה ג״כ מאירה ומזהירה וזכה ואם יהיה באיש בהירות בלתי לבנונות לא יקרא יפה תאר זולתי בהמצא שתיהן ביחד לבנונות עם בהירות וגם שתיהן עוד אינן מספיקות מכל וכל אלא צריך שיהיה בו ג״כ אדמימות למען יהיה שלם ביפיו ולכ״א שבעם הזה היה היופי בשלימות וכ״ז הוא בשלימות התאר אמנם גם בשלימות תמונתם דהיינו תכונת איברי הגוף היו יפים ושוים ומסודרים וזהו שאמר ספיר גזרתם:

(ח) חשך וגו׳. ועתה מגודל הצרות הרבות והרעות שבאו עליהם נהפכו השלמיות האלה מהיופי ומהתמונה מן הקצה אל הקצה והנה חשך משחור תארם אמר כנגד הלבנינות והאדמימות כלומר שחשך כ״כ עד שלא נכרו בחוצות וכנגד הזכות והבהירות אמר צפד עורם על עצמם מרב חולשתם וכנגד תמונת הגוף ותקונו וסדורו אמר יבש היה כעץ והוא הפך ספיר גזרתם:

7.

Ihre Edlen waren glänzender denn Schnee,
Klarer noch denn Milch ihr Angesicht!
Röther ihre Farbe denn Korallen,
Wie der Saphir ihre Form so licht!

8.

Jetzt ist finst're ihr Gesicht als Schwärze,
In den Gassen sind sie zu erkennen nicht!
Ihre Haut ist eingeschrumpfet am Gerippe,
Trocken wie der Hölzer dürre Schicht!

ט טוֹבִים הָיוּ חַלְלֵי־חֶרֶב מֵחַלְלֵי רָעָב שֶׁהֵם יָזֻבוּ מְדֻקָּרִים
מִתְּנוּבוֹת שָׂדָי׃
י יְדֵי נָשִׁים רַחֲמָנִיּוֹת בִּשְּׁלוּ יַלְדֵיהֶן הָיוּ לְבָרוֹת לָמוֹ
בְּשֶׁבֶר בַּת־עַמִּי׃
יא כִּלָּה יְהוָה אֶת־חֲמָתוֹ שָׁפַךְ חֲרוֹן אַפּוֹ וַיַּצֶּת־אֵשׁ בְּצִיּוֹן
וַתֹּאכַל יְסוֹדֹתֶיהָ׃
יב לֹא הֶאֱמִינוּ מַלְכֵי־אֶרֶץ וְכֹל יֹשְׁבֵי תֵבֵל כִּי יָבֹא
צַר וְאוֹיֵב בְּשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלִָם׃

ב׳ טעמים. כל קרי.

זכרון יהודה.

פירוש המלות.

(ט) מדקרים. ענינו תחובים בחרב כמו שלף חרבך ודקרני בה (שמואל א׳ ל״א ד׳):

(י) לברות. ברות הוא מקור מבנין פיעל ושרשו ברה ודומה לו להברות את דוד (שמואל ב׳ ג׳ ל״ה) או שם מקובץ כמו מן אלה אלות ודומה לו ויתנו בברותי ראש (תהלים ס״ט כ״ב) וענינו אכילה מועטת להשיב נפש ובל״א לאבזאל:

(י״א) ויצת. בנין הפעיל מגזרת פ״י וענינו שריפה:

פירוש הענין.

(ט) טובים וגו׳. טובה היתה עוד מיתת חרב ממיתת הרעב כי המדוקרים בחרב זבו עכ״פ מתנובות שדה שאכלו קודם מיתתן ומתו שבעים מה שאין כן בחללי רעב אשר כרסם היה רק מכל אכל וכן תרגם המתרגם מעלי הוו קטילי סייפא יתיר מן קטילי כפן דקטילי סייפא דייבין כד אינון מבזעין כריסיהון מן מה דאכלו מעלל חקלא וכפיתי כפנא פריק כריסיהון מן מיכלא:

(י) ידי נשים רחמניות וגו׳. הנשים אשר מטבען הוא לרחם על הבנים כאמור התשכח אשה עולה מרחם בן בטנה (ישעיה מ״ט ט״ו) נהפכו לאכזריות כ״כ עד שבשלו ילדיהן מרעב או כמו ידי נשים רחמניות שהיו מרחמות מקודם על העניים והאביונים וק״ל מאן דרחים ירחמוניה עתה בזמן הרעב אין מרחם עליהן עד שהוצרכו לבשל ילדיהן לברות למו:

(י״א) כלה וגו׳. בזאת כלה ד׳ את חמתו ושפך חרון אפו שהצית אש מחלוקת הפריצים שהיו בתוך העיר ותאכל יסודותיה דהיינו שהיו שופכים דם הצדיקים שהיו בקרבה אשר הם היו יסודותיה כאמור וצדיק יסוד עולם (משלי י׳ כ״ה):

(י״ב) לא האמינו וגו׳. בהיות כי כל מלכי ארץ ידעו והכירו כי ירושלים

9.

Besser d'ran noch waren die durch's Schwert gefallen,
Als die durch den Hunger umgekommen;
Denn es strömten über jene, so durchbohret,
Von des Feldes Früchten, die sie eingenommen !

10.

Zarter Mütter Hände kochen nunmehr
Kinder, die sie selbst gebracht zur Welt,
Auf daß sie zum Labsal ihnen dienen
In dem Unglück, über uns bestellt!

11.

Ganz entladen hat der Ew'ge seinen Grimm,
Seine Zorngluth hat er ausgeschüttet,
Angezündet hat in Zion er ein Feuer,
Das die Pfeiler seines Grunds zerrüttet!

12.

Nimmer hätten es die Könige geglaubt,
Nimmer die Bewohner dieser Erden,
Daß dereinst in Salems heil'ge Thore
Ihren Einzug Hasser, Feinde halten werden!

יג מֵחַטֹּאת נְבִיאֶיהָ עֲוֺנוֹת כֹּהֲנֶיהָ הַשֹּׁפְכִים בְּקִרְבָּהּ דַּם
צַדִּיקִים׃
יד נָעוּ עִוְרִים בַּחוּצוֹת נְגֹאֲלוּ בַּדָּם בְּלֹא יוּכְלוּ יִגְּעוּ
בִּלְבֻשֵׁיהֶם׃
טו סוּרוּ טָמֵא קָרְאוּ לָמוֹ סוּרוּ סוּרוּ אַל־תִּגָּעוּ כִּי נָצוּ
גַּם נָעוּ אָמְרוּ בַּגּוֹיִם לֹא יוֹסִיפוּ לָגוּר׃

זכרון יהודה.

פירוש המלות.

(י״ג) מחטאת. מ״ם הסבה כטעם בעבור כלומר בעבור חטאת נביאיה של שקר היתה לה הרעה הזאת:

(י״ד) נגאלו. מורכב מן נפעל ופועל וענינו לכלוך והוא כמו נגעלו בעי״ן כי א׳ וע׳ מתחלפות: בלא יוכלו. הבי״ת תשמש במקום עד כלומר כל כך הם מגואלים בדם עד שלא יוכל אדם ליגע בלבושיהם: יגעו. כמו לגעת ודומה לו ונדעה נרדפה (הושע ו׳ ג׳) ושני הפעלים הם סתומים (אימפערזאנאליא):

(ט״ו) נצו. מגזרת נל״ה וענינו עופפות כלומר שנסו במהירות ועפו כאלו היה להם נוצה ודומה לו כי נצא תצא (ירמיה מ״ח ט׳) והא׳ וה׳ מתחלפות:

פירוש הענין.

הבנויה היתה משכן ומושב של הקב״ה שהוא מלכו של עולם לכן לא האמינו מלכי ארץ שיוכל לבוא צר ואויב של הקב״ה בשערי ירושלים דהיינו שיניחם הש״ת לבוא בשערי עירו בהיותם צריו ואויביו:

(י״ג) מחטאת נביאיה וגו׳. אמנם מחטאת נביאיה ועונות כהניה היתה הרעה הגדולה הזאת ואמר נביאיה בכינוי כלומר נביאיה ולא נביאי הש״ית וכן כהניה ולא כהני הש״ת ונתן טעם למה לא קרא אותם כהנים סתם ואעפ״י שמזרעא דאהרן קאתו לפי שהיו ש״ד ונקטינן שכהן שהרג את הנפש חילל את כהונתו:

(י״ד) נעו עורים. כלומר עורים בדעת כדכתיב ולפני עור וגו׳: בחוצות. שעברו עבירות בפרהסיא ואין מוחה בידם ואחכז״ל שחרבה ירושלים על שלא מיחו זה בזה: נגאלו בדם. כ״כ נכשלו עד שנגאלו בשפיכת דמים וכ״כ הרבו לשפך דם עד שלא יכלו ליגע בלבושיהם מרב לכלוך הדמים:

(טו״) סורו וגו׳. כך היו קוראים ההולכים בחוצות אלו לאלו סורו מזה כי טמא המקום סורו סורו אל תגעו בו: כי נצו גם נעו. אלה הם דברי המקונן כלומר נסו במהירות להתרחק מן המקום הזה כאשר העידו הקוראים וכשהם נסים הם נעים בדם אשר כל העיר מלאה ממנו: אמרה בגוים. אחר שזכר הנמשך מחטאת נביאיה בקרב

13.

Doch geschehen ist es ob der Missethaten
Der Propheten, ob der Priester Sünden!
Die in ihrer Mitt' das Blut vergossen,
Derer, die gerecht stets waren zu befinden!

14.

In den Straßen wanken hin und her sie
Gleich den Blinden; sie besudeln sich mit Blut!
So daß ihre Kleider auch nur zu berühren,
Jeglicher mit Vorsicht bleibet auf der Hut!

15.

„Fort, denn unrein ist's hier," rufen
Sie! „Hinweg, hinweg, stoßt ja nicht an!"
Wie sie fliehen, wanken! „Nicht mehr bleiben
Sie im Land,"! so redet unter Völkern man!

טז פְּנֵי יְהוָה חִלְּקָם לֹא יוֹסִיף לְהַבִּיטָם פְּנֵי כֹהֲנִים לֹא
נָשָׂאוּ °זְקֵנִים לֹא חָנָנוּ׃
יז °עודינה תִּכְלֶינָה עֵינֵינוּ אֶל־עֶזְרָתֵנוּ הָבֶל בְּצִפִּיָּתֵנוּ
צִפִּינוּ אֶל־גּוֹי לֹא יוֹשִׁעַ׃
יח צָדוּ צְעָדֵינוּ מִלֶּכֶת בִּרְחֹבֹתֵינוּ קָרַב קִצֵּנוּ מָלְאוּ יָמֵינוּ
כִּי־בָא קִצֵּנוּ׃

וזקנים קרי. עורנו קרי.

זכרון יהודה.

פירוש המלות.

(ט״ז) פני ד׳ ענינו כעס לפי שהכעס נראה בפנים ניכר בם וכן פני ד׳ בעשי רע (תהלים ל״ד י״ז): חלקם. ענינו פזור וכן אחלקם ביעקב (בראשית מ״ט ז׳):

(י״ז) תכלינה. ענינו כאן תאוה ותשוקה ובענין זה הוא דבוק תמיד אל עין נפש ורוח כמו נכספה וגם כלתה נפשי (תהלים פ״ד ג׳) כלתה רוחי אל תסתר פניך שם (קמ״ג ז׳): בצפיתנו. שם והנפרד צפיה ענינו הבטה וכן צפינו ובבנין הדגוש הוא קרוב לענין תוחלת כי המיחל לאחר מביט לו:

(י״ח) צדו. מנחי ל״ה לכן נגינתו מלרע: וענינו ארבים בסתר: מלכת. מ״ם הוא מ״ם השלילה וכן מהמטיר עליו מטר (ישעיה

פירוש הענין.

העיר זכר גם הנמשך מהן חולה לה בין האומות כי אמר ששמעו הגוים שהם הרגו כבר איש את אחיו ואמרו לא יוסיפו לגור ר״ל בארצם כמו שאמר הכתוב כי תוליד בנים כו׳ ועשיתם הרע בעיני ד׳ כו׳ העידותי בכם כו׳ כי אבד תאבדון מהר מעל הארץ וגו׳ (דברים ד׳ כ״ה כ״ו):

(ט״ז) פני ד׳ חלקם. פני ד׳ הוא זעם של הקב״ה שחלקם והפרידם בין האומות כדי להכשיל כחם: לא יוסיף להביטם כו׳. ולא יוסיף לישא את פניהם ולהביט בעזרתם כמו שהם פני כהנים לא נשאו וזקנים לא חננו ר״ל הצדיקים אשר שפכו את דמם:

(י״ז) עודינו כו׳. כשבאה עלינו הרעה עדיין היו עינינו מצפות ומיחלות אל חיל פרעה שנאמר בו ומצרים הבל וריק יעזרו (ישעיה ל׳ ז׳) שהיו מבטיחים אותנו לעזרנו ולא קיימו כמו שנאמר הנה חיל פרעה היוצא לכם לעזרה שב לארצו מצרימה (ירמיה ל״ז ז׳):

(י״ח) צדו צעדינו וגו׳. כלומר האויבים אשר כבר קרבו ובאו תוך העיר או פריצי ורשעי העיר השופכים בקרבה דם צדיקים: קרב קצנו וגו׳. כלומר נשארנו מעט מהרבה ודואגים אנחנו שמא לא ימלאו ימינו דהיינו שלא יבא זמן

16.

Denn des Ew'gen Zorn hat sie getrennet,
Er wird fürder nicht mehr auf sie achten!
Weil der Priester Ansehn sie mißachtet,
Weil sie Greise zu begnad'gen nicht bedachten!

17.

Und noch immer schmachten unsre Augen
Nach der Hilf', die sich erweist als Tand!
Harren sehnsuchtsvoll dem Volk entgegen,
Das noch nie uns Rettung hat gesandt.

18.

Unsern Schritten allen stellen nach sie,
Daß wir auf die Straße uns nicht wagen!
Unser End' ist nah'; wenn voll sind unsre Tage,
Hat des Endes Stund' bereits für uns geschlagen!

יט קַלִּים הָיוּ רֹדְפֵינוּ מִנִּשְׁרֵי שָׁמָיִם עַל־הֶהָרִים דְּלָקֻנוּ
בַּמִּדְבָּר אָרְבוּ לָנוּ׃
כ רוּחַ אַפֵּינוּ מְשִׁיחַ יְהוָה נִלְכַּד בִּשְׁחִיתוֹתָם אֲשֶׁר אָמַרְנוּ
בְּצִלּוֹ נִחְיֶה בַגּוֹיִם׃
כא שִׂישִׂי וְשִׂמְחִי בַּת־אֱדוֹם יוֹשֶׁבֶתי° בְּאֶרֶץ עוּץ גַּם־
עָלַיִךְ תַּעֲבָר־כּוֹס תִּשְׁכְּרִי וְתִתְעָרִי׃

יתיר י'.

זכרון יהודה.

פירוש המלות.

ה' י') ודומיו ועניני שלא נוכל ללכת בבטח ברחובותינו:

(י"ט) דלקוני. עניני רדיפה וכן כי דלקת אחרי (בראשית ל"א ל"ו):

(כ) בשחיתותם. שרשו שחת והאחד שחיתה והרבים שחיתות וכן וימלט משחיתותם (תהלים ק"ז כ'):

(כ"א) עוץ. הוא מיולאי חלציו של עשו שנקרא ג"כ אדום לכן ארץ אדום גם בשם ארץ עוץ תקרא: כוס התרעלה ובא כאן בל"כ: תתערי. מבנין התפעל ושרש ערה ועניני גלוי ע"ד וישכר ויתגל בתוך אהלה (בראשית ט' כ"א) או פירושו ענין יציקה כמו ותער כדה (בראשית כ"ד כ') כי כן דרך השכור להקיא ששתה אחר שנשתכר הרבה:

פירוש הענין.

גאולתנו אלא לאחר שכבר בא קצנו ח"ו ר"ל שכבר יהיה בנו כליה ולא יזכר שם ישראל עוד בעולם כאשר יהיה זמן הגאולה ראויה לבוא:

(י"ט) קלים וגו' לא הועילה לנו מריצותינו לנוס כי גם על ההרים דלקונו האויבים מרב קלותם שלא כמנהג כל שכן במדבר וכן במדבר ארבו לנו מעולם ראמותם אעפ"י שאין מקום מוכן הוא למארב וכל שכן שארבו לנו בין ההרים ובנקיקי הסלעים סוף דבר שאין לנו שום מקום להמלט שמה לבטח:

(כ) רוח אפינו משיח ד'. הוא המלך לדקיהו אשר נלכד בשחיתות האויבים ונתן טעם למה שקרא אותו רוח אפינו על אשר אמרו בצלו כלומר בזכותו נחיה בגיים וחכז"ל אמרו שהוא המלך יאשיהו אשר כמוהו לא היה לפניו מלך ששב אל ד' בכל לבבו ובכל נפשו ובכל מאדו ואשר המיתו פרעה נכה במגדו ודעתם רחבה מדעתנו:

(כ"א) שישי ושמחי וגו'. הלווי הזה אינו ע"ד מלוה רצונית כי אם דרך התול כטעם שמח בחור בילדותך (קהלת י"א ט') רוצה לומר שישי ושמחי וכראה מה אחריתך ולפי שהיה אדום תחת יד יהודה ושמחו לקול מפלתו כאמור זכר

19.

Schneller noch sind unsere Verfolger
Als des Himmels Aare; auf Gebirgen
Jagen sie uns nach und in der Wüste
Lauern sie, auf daß sie uns erwürgen!

20.

Uns'res Lebens Odem, der von Gott Gesalbte,
In der Feinde Schlingen wird er festgehalten!
Unter dessen Schutz und Schirm wir glaubten
Unter Völkern unser Leben zu erhalten!

21.

Juble und frohlock' nur Tochter Edom,
Und die Du zum Lande Uz gehörest!
Auch an Dich kommt einst des Kelches Reihe,
Daß vor Trunkenheit Du Dich entehrest!

כב תַּם־עֲוֺנֵךְ בַּת־צִיּוֹן לֹא יוֹסִיף לְהַגְלוֹתֵךְ פָּקַד עֲוֺנֵךְ בַּת־אֱדוֹם גִּלָּה עַל־חַטֹּאתָיִךְ׃

ה.

א זְכֹר יְהוָה מֶה־הָיָה לָנוּ הַבִּיטָ* וּרְאֵה אֶת־חֶרְפָּתֵנוּ׃
ב נַחֲלָתֵנוּ נֶהֶפְכָה לְזָרִים בָּתֵּינוּ לְנָכְרִים׃

*הביטה·

זכרון יהודה.

פירוש המלות.

(כ״ב) תם· מגזרת כפולים וענינו גמר וכליון והפסק כמו כי אם תם הכסף (בראשית מ״ז י״ח׃

פירוש הענין.

ד׳ לבני אדום את יום ירושלים האומרים ערו ערו עד היסוד בה (תהלים קל״ז ז׳) הטעם שאמרו כך לבבליים אמר לו המקונן אל תשמח פתי כי גם אתה תהיה לשמה גם אתה תשכר ותקיא את אשר שתית מכוס תרעלת חמת ד׳ כי אף אתה הכעסת יוצרך במעלליך הרעים׃
(כ״ב) תם עונך בת ציון וגו׳. כלומר יתום עון בת ציון כמו שאמר יבוקש את עון ישראל ואיננו ואת חטאת יהודה ולא תמצאינה (ירמיה נ׳ כ׳) כי לקתה ככר על עונותיה ועל חטאתיה ולא תלקה עוד אבל עונך בת אדום יפקד עוד ועדיין מוכנת רעתך לבוא׃

ה.

(ב) נהפכה· פירושו נתנה לזרים הפך ממה שהיה קודם לזה שהיתה הארץ לנו וכמוהו אהפך אל עמים שפה ברורה (צפניה ג׳ ט׳) שהוא ג״כ לשון נתינה׃

ה.

(א) זכר וגו׳· אינו דומה מי שלא הורגל כל ימיו בטובה ובאה עליו הרעה למי שהיה מורגל בטובה מקודם ועכשו ירד מנכסיו וממדרגתו הקדומה ולכן אמר עם ישראל זכר ד׳ הטובה ורים המעלה שהיה לנו לשעבר והביטה וראה את חרפתנו עתה׃
(ב) נחלתני וגו׳· נחלתנו היא ארץ ישראל שהיא נחלה לנו מאבותינו אברהם יצחק ויעקב אשר נשבע ד׳ להם לתת אותה לנו ונחלנו אותה ועתה נהפכה לזרים ואמר

22.

Deine Schuld, o Tochter Zion, ist verbüßt,
Er wird nicht mehr Dich in's Elend treiben!
Aber Deine Bosheit, Edom, ahndet er noch,
Aufgedecket läßt er Deine Sünden bleiben!

V. Elegie.

1.

Ewiger gedenke dessen,
Was wir unser einst genannt!
Schau und sieh doch jetzt
Uns're Schmach und Schand'!

2.

Unser Erbe ist nunmehr
Den Barbaren zugefallen!
Fremden sind nun zugesprochen
Uns'rer Häuser traute Hallen!

ג יְתוֹמִים הָיִינוּ *אֵין אָב אִמֹּתֵינוּ כְּאַלְמָנוֹת׃
ד מֵימֵינוּ בְּכֶסֶף שָׁתִינוּ עֵצֵינוּ בִּמְחִיר יָבֹאוּ׃
ה עַל צַוָּארֵנוּ נִרְדָּפְנוּ יָגַעְנוּ *לא־הוּנַח־לָנוּ׃

ואין. ולא קרי.

זכרון יהודה.

פירוש המלות.

(ד) מחיר. תאר השם וענינו כמו חלף ותמורה ונופל על דבר הניקח בעד דבר הניתן ועל דבר הניתן בעד דבר הניקח:

(ה) הונח. בנין הפעל מנפ״י או מנע״י ולפעמים בא דגש תחת נח כמו והניחה שם (זכריה ה׳ י״א):

פירוש הענין.

נהפכה ולא אמר נתנה לזרים או נחלוה זרים כי בהיות א״י ביד אויבינו היא כמו הפוכה מלשון בהפך ד׳ את הערים האל (בראשית י״ט כ״ט) או נמי נחלתנו דהיינו שדות וכרמים מכורה לזרים שהם בארצנו: בתינו לנכרים. לכפל המליצה:

(ג) יתומים היינו וגו׳. מה שכפל ואמר יתומים היינו ואין אב הכונה כי הרבה פעמים אפילו אם מת האב ונשארו הבנים יתומים הנה ינוחמו היתומים הקטנים כשתנשא אמם לאיש אחר ובעל אמם הוא להם במקום אב ומרחם עליהם אמנם אנחנו יתומים היינו אין אב והטעם מפני שאמותינו כאלמנות לא אלמנות ממש דהיינו שמתו אבותינו במלחמה ואין מי שיעיד על מיתתם כדי שתוכל האם להנשא לאחר אי נמי יתומים היינו הוא כמו כאלו יתומים היינו ואין אב וידוע שמנהג משפחת האב לעזור היתומים אי נמי יתומים היינו שנסתלק אבינו שבשמים מעלינו ואמותינו כאלמנות היינו ציון וירושלים:

(ד) מימינו וגו׳. מי בארות שלנו אם אנחנו רוצים לשתותם צריכין אנו נתת כסף תשלומין בעדם וכן עצי יערותינו צריכין אנו לקנותם במחיר רב כי העיר יושבת במצור מן אויב ובמדרש פעם אחת עלו המציקים ונטלו פתן ויינן ומכן ומימיהון חזרו ומכרו אותה להם אמרו אוי לנו שנתקיים בנו הפסוק הזה מימינו בכסף שתינו וכו׳:

(ה) על צוארנו וגו׳. ע״ד המליצה אמר כן כי כשהרודף רחוק עוד מן הנרדף אפשר לו לנרדף לנוח מעט בנוסו אבל אם הרודף קרוב אי אפשר לו לנרדף לנוח כלל וצריך לנוס בלי שום עכוב ולכן אמר על צוארנו נרדפנו כלומר הרודף קרוב הוא לצוארנו ע״כ יגענו ולא הונח לנו דהיינו שאין לנו מנוחה כלל ושרשו של הונח לפי זה הוא נוח אי נמי אם אנחנו מביאים המים או העצים על צוארנו נרדפנו הצר רדפנו ויגענו חנם כי לא יניח לנו מה

3.

Wir sind Waisen, haben
Keinen Vater, keinen!
Uns're Mütter wie die Wittwen
Ganz verlassen sie erscheinen!

4.

Unser Wasser können wir
Trinken nur für Geld!
Unser Holz für hohen Preis
Jeder nur von uns erhält!

5.

Die Verfolger sind daher
Hinter uns'rem Nacken dicht!
Mühevoll ist uns're Flucht,
Und wir ruhen, rasten nicht!

ו מִצְרַיִם נָתַנּוּ יָד אַשּׁוּר לִשְׂבֹּעַ לָחֶם׃

ז אֲבֹתֵינוּ חָטְאוּ *אֵינָם *אֲנַחְנוּ עֲוֹנֹתֵיהֶם סָבָלְנוּ׃

ואינם קרי. ואנחנו קרי.

זכרון יהודה.

פירוש המלות.

(ו) נתנו. בחסרון למ"ד הפעל ובהבלע בדגש וכן ונתנו את בנותינו לכם (בראשית ל"ד ט"ז) כי ממך הכל ומידך נתנו לך (ד"ה א' כ"ט י"ד): שהיינו מביאים ושרשו של הנח לפי זה הוא ינח מלשון והניחו יתרם לעולליהם (תהלים י"ז י"ד):

פירוש הענין.

(ו) מצרים נתנו יד וגו'. דרך אדם הנופל ורוצה לעמוד מושיט יד למי שאצלו לעזור לו ואף כאן למצרים הושטנו יד כדי שיעזרונו וגם לאשור כדי שישביעונו בלחם והמתרגם תרגם מצרים יהבנא סטר לאתפרנסא תמן ולאתור למשבע לחמא:

(ז) אבותינו וגו'. ע"ד שאחז"ל על פסוק והנשארים כו' ואף בעונות אבותם אתם ימקו שנו רבותינו והלא כבר הבטיח המקום לישראל שאינו דן אבות ע"י בנים ולא בנים ע"י אבותם שנאמר לא יומתו אבות על בנים וכו' אלא בזמן שהן תפוסים מעשה אבותם דור אחר דור הן נדונין על ידיהן כלומר מלבד שנדונין על מעשיהן נדונין גם על מעשה אביהם ומה נמלצו לחך דברי הרמבמ"ן על הפסוק הנזכר באמרו חלילה לאל לחשוב לאדם עון אשר לא חטא כאלו חטא כו' ואני אגיד לך את דעתי בזה יש עונש נסי והן הרעות שלא יחולו על ראש האדם כי אם על דרך פלא למעלה מגדר התולדות ואולם אחרי בואו והיותו ידבק הרע באדם ויתמיד לבניו אחריו ע"ד הטבע ולא יסיר מזרעו כי אם חפץ בם השם להסירו מהם ע"ד נסי ד"מ גלות ישראל מארצם לא היתה בדרך התולדות כי אם ברצון השם גרידא ואולם אחרי אשר גלינו הנה הבנים הנולדים לנו גם הם סובלים עול הגלות ע"ד טבעי וכן היות בא"י שמים כברזל וארץ כנחשה הוא דרך נסי שאין מתולדת הארץ הנבחרת להיות כך ואולם כאשר תבוא הרעה הזאת בעון ישראל אזי מדרך הטבע שימותו בני אדם ברעב וימותו גם הבנים הקטנים אשר לא חטאו ולא ידעו בין ימינם לשמאלם לולא יחפץ השם בקיומם ע"ד פלא מעתה הרעות האלו תחלתן עונש נסי לא יביאם השם כי אם על פשעים עצומים וסופם עונש טבעי לא יסירם השם מבני הנענש וזרעו אחריו כי אם היותם ראויים לכך ביחוד והנה הבטיח השם את ישראל שלא יענוש את הבנים עון נסי בעון אבותם וזהו שנאמר לא יומתו וגו' ואעפ"כ יתכן לומר אבותינו חטאו ואינם ואנחנו עונותיהם סבלנו כי אין הזכות אשר בידינו כדאי שיגאלנו ד' ע"ד פלא ואנחנו מרודים בגלות בחטאת אבותינו וגו':

6.

Nach Mizraim und nach Aschur
Strecken aus wir uns're Hand,
Daß zu uns'rer Sättigung
Dorther Brod uns werd' gesandt!

7.

Uns're Väter sündigten
Und sie sind nicht mehr!
Aber ihrer Sünden Bürde
Lastet auf uns schwer!

ח עֲבָדִים מָשְׁלוּ בָנוּ פֹּרֵק אֵין מִיָּדָם׃

ט בְּנַפְשֵׁנוּ נָבִיא לַחְמֵנוּ מִפְּנֵי חֶרֶב הַמִּדְבָּר׃

י עוֹרֵנוּ כְּתַנּוּר נִכְמָרוּ מִפְּנֵי זַלְעֲפוֹת רָעָב׃

יא נָשִׁים בְּצִיּוֹן עִנּוּ בְּתֻלֹת בְּעָרֵי יְהוּדָה׃

זכרון יהודה.

פירוש המלות.

(ח) פרק. ענינו הצלה כמו ויפרקנו מצרינו (תהלים קל"ו כ"ד) וכן תרגום של ויושע ופרק:

(י) נכמרו. ענינו חמום הגוף וכן כי נכמרו רחמיו (בראשית מ"ג ל"ו): זלעפות. ענינו בערה או חום כמו ורוח זלעפות מנת כוסם (תהלים י"א ו') הוא הרוח הנודע בארץ ערב השורף כמו אש ומשאל לפי זה אל זלעפות רעב כי הרעב מגביר חום הגוף:

פירוש הענין.

(ח) עבדים וגו'. עבדינו נותני מס לנו בתחלה כאדוס עתה משלו בנו והיא צרה גדולה במאד מאד כמו שאמר הכתוב תחת שלש רגזה הארץ וגו' תחת עבד כי ימלך (משלי ל' כ"ב): פרק אין מידם. אילולי הקב"ה:

(ט) בנפשנו וגו'. הטעם כי בתחלה היו עבדינו מביאים לחמנו ועתה אנחנו בעצמנו מביאים אותו לנו אי נמי בנפשנו טעמו בסכנת נפשנו וכן כי בנפשתם הביאם (ד"ה א' י"א י"ט) וזהו מפני חרב המדבר והטעם שארבים לנו שם כמו שאמור לעיל ד' ט':

(י) עורנו וגו'. ואם נאיר לא נביא את לחמנו בסכנת נפשנו זה אי אפשר שהרי עורנו כתנור נכמרו מפני זלעפות רעב וטובים הם חללי חרב מחללי רעב כאמור לעיל ד' ט' והמשיל את העור המקיף הבשר והעצמות לתנור מפני שגם הוא מקיף את האש ואת העצים ובמדרש תרין אמוראין חד אמר כאילין כמריאתא וחד אמר כתנור שלא הוסק כל צרכו פירוש כמריאתא תמרים שנתבשלו ע"י חמה ולפי זה כתנור נכמרו ענינו חמימות ולאידך נכמרו ענינו שחרות כמו תנור שכותליו שחורים אם לא הוסק כל צרכו וממנו כמרירי יום (איוב ג' ה') והכ"ף שרשית כי נרמז שם על לקויי השמש אשר היה סימן רע באמצות קדם:

(י"א) נשים בציון וגו'. ולא די שבנפשנו נביא לחמנו ושעורנו כתנור נכמרו אלא שהעבדים הנזכרים לעיל פ"ח גם כן נשים בציון ענו ובתולות בערי יהודה ומלת ענו נמשכת גם לבתולות:

8.

Uns're Herren sind nunmehr,
Die sonst uns're Knecht' gewesen!
Niemand kann aus ihrer Hand,
Uns befrei'n, erlösen!

9.

Wir gewinnen mit Gefahr
Uns'res Lebens nur noch Brod!
Da das Schwert der Wüste
Mit Vernichtung uns bedroht!

10.

Uns're Haut, sie brennet
Gleich der Ofengluth!
Vor des grausen Hungers
Siedend heißer Wuth!

11.

In der Mitte Zions
Schwächen sie die Frauen!
In den Städten Judas
Gleicher Weis' Jungfrauen!

יב שָׂרִים֙ בְּיָדָ֣ם נִתְל֔וּ פְּנֵ֥י זְקֵנִ֖ים לֹ֥א נֶהְדָּֽרוּ׃
יג בַּחוּרִים֙ טְח֣וֹן נָשָׂ֔אוּ וּנְעָרִ֖ים בָּעֵ֥ץ כָּשָֽׁלוּ׃
יד זְקֵנִים֙ מִשַּׁ֣עַר שָׁבָ֔תוּ בַּחוּרִ֖ים מִנְּגִינָתָֽם׃
טו שָׁבַת֙ מְשׂ֣וֹשׂ לִבֵּ֔נוּ נֶהְפַּ֥ךְ לְאֵ֖בֶל מְחוֹלֵֽנוּ׃

זכרון יהודה.

פירוש המלות.

(י"ג) טחון. שם הריחים וכן אמרו במדרש את מולא שלא היו ריחים בבבל וכשעלה נבוכדנצר הטעינן ריחים והורידן וי"מ שהוא מקור כמו נלאיתי נשא (ישעיה א' י"ד) ופירושו לטחן נשאו:

(י"ד) שבתו. ענינו בטול ממעשה או הפסק הויה כמו שבת עבר ארח (ישעיה ל"ג ח'):

(ט"ו) מחולנו. ענינו רקוד כמו למחול לי (תהלים ל' י"ב):

פירוש הענין.

(י"ב) שרים בידם. השרים והם גדולי ישראל בידם של העבדים הנזכרים נתלו ולא ע"י העבדים לעבדים כי העבדים שהיו נותנים אם מקודם לישראל כאדום (עיין לעיל פ' ט') הם עצמם תלו אותם ולא הניחו את עבדיהם לתלותם כדי לשמח בנקמתם אי נמי בידם מוסב על השרים וכונתו כי השרים אבדו עצמם לדעת ותלו את עצמם בידם כדי שלא יתעללו בהם האויבים בעשותם בהם שפטים: פני זקנים לא נהדרו. כי גם הם נתלו על ידם:

(י"ג) בחורים וכו' ונערים וכו'. כשהיו האויבים מוליכים אותם בקולרין היו נותנים על כתפיהם של בחורים ריחים כדי לייגעם ועל שכם הנערים משאות של עצים כדי להכשיל כחם:

(י"ד) זקנים וגו'. ידוע הוא שבזמן שהיה בהמק"ד קיים היו הלוים הבחורים המשוררים והזקנים מחמשים שנה ואילך היו השוערים ועתה הזקנים משער שבתו והבחורים משיר דוכנם כדתו אי נמי כתרגומו סביא מתרע סנהדרין אתבטלו ורובין מן בית זמריהון.

(ט"ו) שבת משוש וכו'. אין לנו עוד שום ששון ושמחה כי הכל נשבת כמו שנבא הנביא והשבתי מערי יהודה ומחוצות ירושלם קול ששון וקול שמחה (ירמיהו ז' ל"ד):

12.

Fürsten werden nunmehr
Von der Knechte Hand gehängt!
Der Person der Alten
Keine Achtung wird geschenkt!

13.

Junge Leute tragen
Hin des Mühlsteins Last!
Knaben siehet unterm Holze
Man zusammenbrechen fast!

14.

Von den Thoren sind nunmehr
Ganz verschwunden schon die Alten!
Und die Jungen siehet man
Fern vom Saitenspiel sich halten!

15.

Aufgehöret hat bei uns
Jede uns're Herzensfreud'!
Unser Reigen wandelt sich
Nun in Trauer und in Leid!

טז נָפְלָה עֲטֶרֶת רֹאשֵׁנוּ אוֹי־נָא לָנוּ כִּי חָטָאנוּ׃
יז עַל־זֶה הָיָה דָוֶה לִבֵּנוּ עַל־אֵלֶּה חָשְׁכוּ עֵינֵינוּ
יח עַל הַר־צִיּוֹן שֶׁשָּׁמֵם שׁוּעָלִים הִלְּכוּ־בוֹ׃

זכרון יהודה.

פירוש המלות.

(י"ז) דוה. תאר השם לכאב ולצער והבדל בין דוה לדוי עיין לעיל א' כ"ב:

(י"ח) ששמם. עבר על משקל פָעֵל כמו כאשר אהב (בראשית כ"ז ט'): שועלים. שת"חיה ובל"א שאקאל: כמו אחזו לנו שעלים (שיר השירים ב' ט"ו) ומין השועלים ההם מנהגו להיות בחרבות ונמצא בחברה יחד ומטבעו הוא לחבל ולהחריב כל מה שימצאו: הלכו. פועל עומד ואיננו יוצא כמו שהוא בפסוק ערום הלכו בלא לבוש (איוב כ"ד י') ובנין פיעל להוראת חוזק והתמדת פעולת ההליכה:

פירוש הענין.

(ט"ז) נפלה עטרת ראשנו. בית המקדש מקום השכינה: אוי נא לנו כי חטאנו. אין ראוי לנו להתאונן עיקר האנינות על חרבן המקדש אלא על החטאים שחטאנו לפניו שהיתה הסבה שנחרב:

(י"ז) על זה וגו'. על המפורש במקרא שלאחריו ועל זה מוסב על הר ציון ששמם ועל אלה מוסב על שועלים הלכו בו:

(י"ח) על הר ציון וגו'. מעת ששמם הר ציון כבר היה דוה לבנו אמנם כאשר ראינו ששועלים הלכו בו ונהפך ההר כלו לחרבה חשכו עינינו מרב הבכי ואמר הלכו בחירק ולא הלכו בקמץ להורות כי היה הר ציון לשועלים כבית מושב אשר הם יושבים שם בשובה ונחת ואין רודף אותם עד שהלוכם בו הוא בדרך טיול מבלי פחד מאיש עובר וזה יורה באמרו הלכו בחירק מלשון מתהלך בגן (בראשית ג' ח') ובשלהי מכות וכבר היו ר"ג וראב"ע ורבי יהושע ורבי עקיבא מהלכין בדרך וכו' פעם אחת היו עולין לירושלם וכו' כיון שהגיעו להר הבית ראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים התחילו הן בוכין ור"ע מצחק אמרו לו ומפני מה אתה מצחק אמר להם מפני מה אתם בוכים אמרו לו

16.

Von dem Haupt' gefallen
Ist jetzt uns're Kron!
Wehe! denn dies ist
Uns'rer Sünden Lohn!

17.

Darob unser Herz so ganz
Ist von Weh erfüllt!
Darum unser Aug' so dicht
Von der Finsterniß verhüllt!

18.

Daß nunmehr der Zionsberg
So verwüstet ist, verheeret!
Daß auf ihm sich zu ergeh'n,
Den Schakalen ist gewähret!

יט אַתָּה יְהוָה לְעוֹלָם תֵּשֵׁב כִּסְאֲךָ לְדוֹר וָדוֹר׃
כ לָמָּה לָנֶצַח תִּשְׁכָּחֵנוּ תַּעַזְבֵנוּ לְאֹרֶךְ יָמִים׃
כא הֲשִׁיבֵנוּ יְהוָה ׀ אֵלֶיךָ וְנָשׁוּבָ* חַדֵּשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם׃

תשובה קרי.

זכרון יהודה.

פירוש הענין.

מקום שכתוב בו והזר הקרב יומת ועכשו שועלים הלכו בו לא נבכה אמר להן לכך אני מצחק דכתיב ואעידה לי עדים נאמנים את אוריה הכהן ואת זכריהו בן יברכיהו (ישעיה ח' ב') וכי מה ענין אוריה אצל זכריה אוריה במקדש וזכריה במקדש שני אלא תלה הכתוב נבואתו של זכריה בנבואתו של אוריה באוריה כתיב לכן בגללכם ציון שדה תחרש (מיכה ג' י"ב) בזכריה כתיב עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלם (זכריה ח' ג') עד שלא נתקיימה נבואתו של אוריה הייתי מתיירא שלא תתקיים נבואתו של זכריה עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת בלשון הזה אמרו לו עקיבא ניחמתנו עקיבא ניחמתנו:

(י"ט) אתה ד' וגו'. הכונה שאומרים ישראל להקב"ה אמת הוא שמפני שחטאנו ושעוינו ושפשענו חרב ביתך ושמם היכלך אמנם אם היינו עושים בזה רושם ופגם בך ח"ו היה ראוי שתשכחנו לנצח ושלא תשוב תרחמנו אבל אין הדבר כן כד"א אם חטאת מה תפעל לו ורבו פשעים מה תעשה לו (איוב ל"ה ו') כי אתה ד' לעולם תשב כלומר לא בשביל שהחרבנו ע"י עונותינו את בית מקדשך אין לך בית מושב בעולם לשבת בו כי שמי השמים לא יכלכלוך וכל העולם מושבך וכסאך נכון לדור ודור דהיינו בין בדור זכאי ובין בדור חייב כד"א אם חכמת חכמת לך וגו' ומאחר שלא פגענו בך כלל:

(כ) למה לנצח תשכחנו וגו':

(כ"א) השיבנו וגו'. לכן השיבנו ד' כי ידענו כי בתשובה תליא מילתא ושאור שבעיסה מעכב אותנו ומפני כן תפלתנו היא שתסייענו להסירו ממנו ושתחדש לב טהור בקרבנו ותשיבנו אליך ואח"כ אנחנו נשוב אליך מעצמינו: חדש ימינו כקדם. כד"א וערבה לד' מנחת יהודה וירושלים כימי עולם וכשנים קדמוניות (מלאכי ג' ד') כימי עולם זה משה דכתיב ויזכר ימי עולם משה עמו (ישעיה ס"ג י"א) וכשנים קדמוניות כשנות שלמה:

19.

Du jedoch o Ewiger
Wohnst in Ewigkeit!
Und Dein Thron besteht
Für und für in alle Zeit!

20.

Wolltest Du auf immer
Uns so ganz vergessen?
Uns verlassen all' die Tage,
Die uns zugemessen?

21.

Führ zurück uns Herr zu Dir!
Freudig kehren wir zurück!
Laß erneuen sich für uns
Uns'rer einst'gen Tage Glück

כב כִּי אִם־מָאֹס מְאַסְתָּנוּ קָצַפְתָּ עָלֵינוּ עַד־מְאֹד׃

השיבנו יי אליך ונשובה חדש ימינו כקדם:

זכרון יהודה.

פירוש הענין.

(כ"ב) כי אם מאס וגו'. במדרש א"ר שמעון בן לקיש אם מאיסה היא לית סבר ואם קציפה היא אית סבר דכל מאן דכעים סופיה לאיתרציא כלומר אם רחקת אותנו מחמת מיאוס אין תקוה ח"ו ואם היא מחמת קצף יש תקוה כי שכל מי שכועס סוף שיתרצה כשיעבור פני הכעס ולפי פשוטו כונתו כי אם נניח שאתה מאס מאסתני בשביל עונינו כבר קצפת עלינו יותר מדאי ולקחנו מידך כפלים בכל חטאתינו ולכן ראוי לנו להתפלל:

השיבנו ד' אליך ונשובה חדש ימינו כקדם:

אבי"ר.

22.

Hättest Du auch uns verschmäht
Wegen uns're Sünden!
So war ja bereits Dein Zorn
Allzugroß schon zu befinden!

Führ zurück uns Herr zu Dir!
Freudig kehren wir zurück!
Laß erneuen sich für uns
Uns'rer einst'gen Tage Glück!

Verbesserungen.

Seite	Zeile	statt	lies
5.	2.	Zahren	Zähren.
15.	13.	mein Aug', mein Auge,	von meinem Auge.
29.	4.	Leibe	Leiber.

תקונים.

עמוד	שורה	פה"מ	פה"ע	נדפס	צ"ל
ד	ט"ז	"		בדכהז"ל	בדחכז"ל.
ל	כ"א	"		ומגזרתו	וממשקלו.
ל"ו	ד		"	והכשדי	והארמי.
"	ט"ו		"	המסעייות	המסייעות.
ל"ח	ז	"		בק"ח	בח"ק.
"	ח	"		בקי"ח	בחי"ק.
מ"ד	ב	"		ונשארה	ונשאר.
נ"ב	כ"ה		"	עד שקארה ידו לסלוח	עד כי לא יאבה סלוח.
ס"ז	ט"ו	"		ושחור	שחור.
ע"ד	י"ד	"		כוס התרעלה ובא כאן לי"כ	כוס. עניני חלק וגורל ובא תמיד בלי"כ.
ע"ח	ז	"		מכפי"י או מכע"ו	מכע"ו או מכפ"י.

הוספות.

א ט בפה״ת: הגדיל פועל עומד אי נמי חסרה מלת לעשות כמו הגדיל לעשות (יואל ב' כ'):

„ י „ לוית הה״א כנוי וכו' עד ירושלים — אי נמי הה״א נוספת כמו אתה לויתה פקודיך (תהלים קי״ט ד') ודומיו ולויתה הוא מאמר מוסגר:

ב י״ז בפה״ע: עשה ד' אשר זמם וכו' עד בלע והשלים כל אמרתו — ובמד״ר וכן בפסיקתא דרב כהנא הובא: מהו בלע אמרתו בזע פורפורין פירושו קרע הקב״ה כביכול לבוש ארגמן שלו לסימן אבלות על חורבן בית מקדשו ואבודרהם כתב: ועוד כתב ה״ר מאיר מרוטנבורק וגלילת נהגו קדמונינו בכל אשכנז שלא להתעטף בה בתשעה באב ואסמכוה אקרא דכתיב בלע אמרתו ואמרינן במדרש איכה רבתי בלע פורפורין דיליה ויש שאינם רוצים לשנות המנהג וגם אינם רוצים להיות בלא ציצית ומתעטפין בטלית קטן תחת בגדיהם וכן הוא בשנוי לשון קצת במרדכי ה' ת״ב ובטור הלכות תשעה באב סימן תקנ״ה:

„ י״ח בפה״מ: פוגת. ענינו וכו' ודוגמתו — אם אתן שנת לעיני תהלים (קל״ב ד'):

ג	ח	בפה"ע	גם כי אזעק עד עד שתחפן — ויפה תרגם הסורי לא שמע צלותי :
"	י"ב	בפה"מ	מטרא עד שמירה — כמו ולא תטר (ויקרא י"ט י"ח) נתן את הכרם לנטרים (שה"ש ח' י"א) :
"	מ"ה	"	סחי עד הגרון — ויותר נכון לפרש שהוא משרש סחה וענינו טאטא כמו וסחיתי עפרה ממנה (יחזקאל כ"ו ד') והשם סחי הוראתו את אשר יסיר המטאטא :
ד	א	"	אבני קדש. עד בבגדי קדש — ולרוב הוראת שם המקרה אם הוא סומך הוא תאר לשם הנסמך כמו זרע קדש (ישעיה ו' י"ג) אדר היקר (זכריה י"א י"ג) ורבים דומיהם :
"	ה	"	תולע. עד יאדימו כתולע (ישעיה א' י"ח) — ופה הושאל לכסות יקרה הצבועה בצבע הזה :
"	י"ג	"	מחטאת. עד סוף הפסוק — השופכים. הלשון בינוני ופירושו עבר ומכאן ראיה נכונה לדעת רבנן דפליגי אדר' נחמיה (ברכות ל"ח ע"א ע"ש) כי המוציא דאפיק משמע !
"	ט"ז	"	פני עד אחלקם ביעקב (בראשית מ"ט ז') — ופני ד' חלקם יחיד תחת רבים :
ה	ד	"	מחיר. עד בעד דבר הניקח — אי כמי הוא שם דבר וענינו דמי מקח ומתאים עם מלת כסף דרישא דקרא וכן תרגם הסורי בדמיא !